

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Αξιολόγηση της Πορείας Μετάβασης της Βουλγαρίας από Κεντρικά
Κατευθυνόμενη Οικονομία σε Οικονομία της Αγοράς»

«Bulgaria's transition assessment from planned economy to free market»

Επιβλέπων Καθηγητής: Παπαπανάγος Χάρρυ

Διπλωματική εργασία υποβληθείσα υπό του Χρήστου Δήμου

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2020

“Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου”

Χρήστος Δήμος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ABSTRACT :	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ :	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : Βιβλιογραφική Επισκόπηση	15
α. Γενικά	15
β. Περί Μεταβατικών Οικονομιών	17
γ. Βουλγαρία. Οικονομία σε Μετάβαση	27
δ. Αρθρογραφία Περί Οικονομίας Μετάβασης της Βουλγαρίας	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Δείκτες Μετάβασης και Διεθνείς Δείκτες Συγκριτικής Αξιολόγησης	41
α. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης 1ης Γενιάς (1989-2014)	41
β. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης 2ης Γενιάς (2017-)	46
γ. Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (HDI)	48
δ. Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	51
ε. Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (GCI)	55
στ. Δείκτης “Ease of Doing Business”	57
ζ. Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς (CPI)	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Ανάλυση Δεικτών	61
α. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης	

1ης Γενιάς (1989-2014)	61
β. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης	
2ης Γενιάς (2017-)	63
γ. Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (HDI)	64
δ. Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας	65
ε. Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (GCI)	70
στ. Δείκτης “Ease of Doing Business”	71
ζ. Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς (CPI)	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : Συσχετισμός Ανάπτυξης με τη Διαφθορά και Ανταγωνιστικότητα	74
α. Γενικά	74
β. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)	75
γ. Διαφθορά και Οικονομική Ανάπτυξη	76
δ. Συσχετισμός Παγκόσμιου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης	79
ε. Συσχετισμός Οικονομικής Ελευθερίας και ΑΕΠ	81
στ. Συσχετισμός Easy of Doing Business και ΑΕΠ	75
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	96

ABSTRACT

Η πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού σηματοδότησε την έναρξη μίας εποχής που σημαδεύτηκε από βαθιές οικονομικές και κοινωνικές τομές. Η Βουλγαρία βίωσε μια οδυνηρή περίοδο ακραίας φτωχοποίησης, στη δεκαετία του 1990, πριν αναδειχθεί στις πλέον ανταγωνιστικές και ελεύθερες οικονομίες της Ευρώπης, το 2020. Ανασταλτικοί παράγοντες της διαδικασίας μετάβασης αποτελούν αφενός οι αποδυναμωμένοι Θεσμοί του Κράτους και αφετέρου η έλλειψη δημοκρατικής πολιτικής κουλτούρας από τις άρχουσες τάξεις. Το σημαντικότερο στοιχείο ολόκληρης της μεταβατικής διαδικασίας, η ταχεία ανάπτυξη ενός ανεξάρτητου δικαστικού και εκτελεστικού σώματος, αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα του εγχειρήματος.

The fall of actually existing socialism was a landmark for a new era, full of deep economic and social changes. During the 1990s Bulgaria went through a period of extreme poverty, before actually emerging as one of the most competitive and free economies in Europe, in the 2020. Factors that inhibited the economic growth were its weak institutions and lack of democratic culture within the high ranks of society. The most important part of the whole transition process, the reformation of the judicial and executive power, consist the Achilles heel of this effort.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1989 αποτελεί χρονιά ορόσημο για την παγκόσμια οικονομία γιατί στην Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη ξεκινάει μια προσπάθεια μετάβασης στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Η συγκεκριμένη εξέλιξη προήλθε ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Οι επιπτώσεις των συμβατικών στρατηγικών αποδείχθηκαν αποσταθεροποιητικές βραχυπρόθεσμα σε όλες τις μεταβατικές οικονομίες¹. Η οικονομική παραγωγή μειώθηκε πολύ περισσότερο από το αναμενόμενο. Η μείωση της παραγωγής διήρκεσε μέχρι το 1996. Έως το 1994, η οικονομική παραγωγή είχε μειωθεί σε όλες τις μεταβατικές οικονομίες κατά 41% σε σύγκριση με το 1989. Ο πληθωρισμός παρέμεινε άνω του 20% ετησίως έως τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Σε όλες τις οικονομίες μετάβασης, το μέγιστο ετήσιο ποσοστό πληθωρισμού ήταν 2632%. Η ανεργία αυξήθηκε και οι μισθοί μειώθηκαν σε πραγματικούς όρους. Έρευνες για το εργατικό δυναμικό που διενεργήθηκαν από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας έδειξαν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και ύπαρξη σημαντικής εσωτερικής μετανάστευσης. Τα υψηλά επιτόκια προκάλεσαν «πιστωτική κρίση, τροφοδότησαν το χρέος μεταξύ των επιχειρήσεων και εμπόδισαν την επέκταση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίες συχνά δεν διέθεταν τις διασυνδέσεις για τη νόμιμη χρηματοδότηση.

Ωστόσο, έως το 2000, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ) ανέφερε ότι οι επιπτώσεις του αρχικού σημείου εκκίνησης σε κάθε μεταβατική οικονομία στη διαδικασία μεταρρύθμισης είχαν εξασθενήσει. Δέκα χρόνια μετά, στην Έκθεση Μετάβασης για το 2010, η ΕΤΑΑ εξακολουθούσε να διαπιστώνει ότι η ποιότητα των θεσμών που επιτρέπουν τη λειτουργία της αγοράς συνέχισαν να υπολείπονται αυτού που ήταν απαραίτητο για εύρυθμες λειτουργίες των οικονομιών της αγοράς. Η ανάπτυξη που συντελέστηκε στις μεταβατικές οικονομίες είχε ως αποτέλεσμα την ενοποίηση του εμπορίου με την παγκόσμια οικονομία με σημαντικές εξαγωγικές επιδόσεις. Ωστόσο, αυτή η ανάπτυξη αποδείχτηκε ασταθής και η ΕΤΑΑ έκρινε ότι οι κυβερνήσεις στις μεταβατικές οικονομίες πρέπει να προωθήσουν την ανάπτυξη των εγχώριων κεφαλαιαγορών και να βελτιώσουν το επιχειρηματικό

¹ Ανακοίνωση του Αντιπροέδρου Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων της ΕΕ, έτος 2012, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013DC0927&from=pl>

περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, της αγοράς ακινήτων και της ενέργειας, των μεταφορών και των επικοινωνιακών.

Μέχρι το 2007, ένα έτος πριν από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, ο δείκτης για το ΑΕΠ είχε φτάσει το 112 σε σύγκριση με 100 το 1989 για τις μεταβατικές οικονομίες. Δηλαδή, χρειάστηκαν σχεδόν 20 χρόνια για να αποκατασταθεί το επίπεδο παραγωγής που υπήρχε πριν από τη μετάβαση. Η παγκόσμια ύφεση του 2008-09 και η κρίση της Ευρωζώνης του 2011-13 αποσταθεροποίησαν τις μεταβατικές οικονομίες, μείωσαν τα ποσοστά ανάπτυξης και αύξησαν την ανεργία. Η επιβράδυνση έπληξε τα κρατικά έσοδα και διεύρυνε τα δημοσιονομικά ελλείμματα, αλλά σχεδόν όλες οι μεταβατικές οικονομίες είχαν σημειώσει μερική ανάκαμψη και είχαν διατηρήσει χαμηλό και σταθερό πληθωρισμό από το 2012.

Οι δυσχέρειες που αντιμετώπισαν οι μεταβατικές οικονομίες δύναται να κατηγοριοποιηθούν, όπως παρακάτω:

α. Μεγάλη Αύξηση Ανεργίας

Πολλές μεταβατικές οικονομίες αντιμετώπισαν αυξανόμενη ανεργία καθώς οι πρόσφατα ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις προσπάθησαν να γίνουν πιο αποτελεσματικές. Στο κεντρικά κατευθυνόμενο σύστημα της οικονομίας, οι κρατικές βιομηχανίες τείνουν να απασχολούν περισσότερους ανθρώπους από ό,τι ήταν αυστηρά απαραίτητο και καθώς οι ιδιώτες επιχειρηματίες εισήλθαν στην αγορά, το κόστος εργασίας μειώθηκε σε μια προσπάθεια βελτίωσης της αποτελεσματικότητας.

Μεταξύ 1990 και 1997, η ανεργία αυξήθηκε σε όλες τις μεταβατικές οικονομίες και ήταν σταθερά πάνω από τις πιο καθιερωμένες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης. Φυσικά, η παγκόσμια ύφεση του 1990 - 92 αντιπροσωπεύει μέρος της αυξανόμενης ανεργίας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

β. Αλματώδης Αύξηση του Πληθωρισμού

Οι μεταβατικές οικονομίες παρουσίασαν επίσης πληθωρισμό τιμών ως αποτέλεσμα της κατάργησης των ελέγχων τιμών που επέβαλαν οι κυβερνήσεις. Όταν συνέβη αυτό, οι πρόσφατα ιδιωτικοποιημένες εταιρείες

άρχισαν να χρεώνουν τιμές που αντικατοπτρίζουν το πραγματικό κόστος παραγωγής. Επιπλέον, ορισμένοι επιχειρηματίες εκμεταλλεύτηκαν τη θέση τους και αύξησαν τις τιμές σε μια προσπάθεια να επωφεληθούν από την κατάσταση.

Ο ετήσιος πληθωρισμός στις οικονομίες μετάβασης μεταξύ 1990 και 1997 ήταν κατά μέσο όρο περίπου 20%.

γ. Έλλειψη Επιχειρηματικότητας και Δεξιοτήτων

Οι οικονομίες μετάβασης υπέφεραν από έλλειψη επιχειρηματιών και επιχειρηματικότητας, γεγονός που καθιστά δυσκολότερη τη μεταρρύθμιση των οικονομιών τους και την προώθηση της οικονομίας της αγοράς.

δ. Διαφθορά

Η διαφθορά ήταν ευρέως διαδεδομένη κατά τα πρώτα χρόνια της μετάβασης σε πολλές χώρες του ανατολικού μπλοκ και αυτό ανέστειλε την αποτελεσματική εισαγωγή των μεταρρυθμίσεων της αγοράς. Πολλά προϊόντα κατασκευάστηκαν και πωλήθηκαν κακώς σε μη ρυθμιζόμενες και παράνομες αγορές, και πολλοί ισχυρίστηκαν ότι εγκληματικές συμμορίες αναπληρώνουν το κενό που δημιουργήθηκε από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού.

ε. Έλλειψη Υποδομών

Οι μεταβατικές οικονομίες υπέφεραν επίσης από την έλλειψη πραγματικού κεφαλαίου, όπως η νέα τεχνολογία, η οποία απαιτείται για την αποτελεσματική παραγωγή. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην περιορισμένη ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών αγορών.

στ. Ανισότητα

Η διαδικασία της μετάβασης οδήγησε επίσης σε ταχέως αυξανόμενη ανισότητα, καθώς ορισμένοι εκμεταλλεύτηκαν τη θέση τους ως επιχειρηματίες ενώ άλλοι υπέφεραν από ανεργία και αυξανόμενο πληθωρισμό.

Ως επακόλουθο, στις προαναφερθείσες χώρες, και ιδίως στη Βουλγαρία που αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, έλαβαν χώρα ραγδαίες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές οι οποίες είχαν σαν τελικό στόχο την ανάδειξη της οικονομίας της αγοράς ως το νέο κυρίαρχο κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο. Η απαιτούμενη αναδιάρθρωση, συνέπεια της κατάρρευσης των πρώην κεντρικά κατευθυνόμενων οικονομιών, υπήρξε σε κλίμακα μεγαλύτερη από οτιδήποτε είχε επιχειρηθεί στο παρελθόν².

Στόχος της εργασίας είναι να κατανοηθούν οι ιδιομορφίες και οι προκλήσεις του μετασχηματισμού της Βουλγαρίας, επικεντρώνοντας στην μελέτη και αξιολόγηση των οικονομικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων³ που έλαβαν χώρα από το 1989 έως και σήμερα.

Αναφερόμενοι εξαρχής στην αξιολόγηση της οικονομίας της Βουλγαρίας, θεμιτό είναι όπως προσδιοριστεί ο όρος “μετάβαση” και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτού. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Marx ως μετάβαση “...εννοούμε σήμερα την ιδιαίτερη φάση στην εξέλιξη μιας κοινωνίας κατά τη διάρκεια της οποίας η κοινωνία αντιμετωπίζει όλο και περισσότερες δυσκολίες στην ανατροφοδότηση του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος πάνω στο οποίο στηρίζεται. Αρχίζει τότε αυτή η κοινωνία να αναδιοργανώνεται ποικιλοτρόπως εδραζόμενη στη βάση άλλου συστήματος που καταλήγει να γίνει η μορφή των νέων συνθηκών σκέψης της κοινωνίας αυτής”⁴.

Συναφώς, τα βασικά βήματα τα οποία ήταν δυνατόν να συμβάλλουν από οικονομική σκοπιά σε κάθε μεταβατική προσπάθεια συνοψίζονται στα εξής τέσσερα σημεία⁵:

α. Μακροοικονομική σταθεροποίηση: Αυτή η διαδικασία απαιτεί πειθαρχία έναντι του κρατικού προϋπολογισμού και αύξηση του χρήματος και

² Τσιμπλής, Χαρίλαος “Διερεύνηση των προοπτικών οικονομικής μεγέθυνσης των χωρών της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης μέσω της ανάλυσης των τρόπων σχηματισμού και συσσώρευσης του Κεφαλαίου”, ΠΑΜΑΚ, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, 2019, σελ 10-25.

³ Συλλογικό “Η πολιτική οικονομία της μετάβασης από τον κεντρικό σχεδιασμό στην οικονομία της αγοράς” Παπαζήση, 2009, σελ 117-140.

⁴ Dostaler, Gilles “Marx’s Theory of Value and the Transformation Problem: Some Lessons from a Debate”, *Studies in Political Economy*, no9, 1982

⁵ Aristovnik, Aleksander “The Determinants & Excessiveness of Current Account Deficits in Eastern Europe and the Former Soviet Union”, University of Michigan, The William Davidson Institute, 2006, σελ 2-6 <https://web.archive.org/web/20110720092223/http://wdi.umich.edu/files/publications/workingpapers/wp827.pdf>

της πίστωσης (δηλαδή, πειθαρχία στη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική) και πρόοδο προς βιώσιμο ισοζύγιο πληρωμών.

β. Φιλελευθεροποίηση - Απελευθέρωση: Η διαδικασία που επιτρέπει τον καθορισμό των τιμών με όρους ζήτησης και προσφοράς.

γ. Αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση των κρατικών ή δημόσιων επιχειρήσεων.

δ. Επαναπροσδιορισμός του ρόλου του κράτους: Καθιέρωση του κράτους δικαίου και εισαγωγή κατάλληλων πολιτικών ανταγωνισμού.⁶

Σημαντικότερη πτυχή της αξιολόγησης των μεταβατικών οικονομιών αποτέλεσε η σχέση ανάμεσα στην ταχύτητα εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Οι σχετικές προσεγγίσεις είναι αυτές της σταδιακής και της απότομης μετάβασης. Στο ανωτέρω πλαίσιο, θα εξετάσουμε και τη στρατηγική μετάβασης που ακολούθησε η Βουλγαρία.

Συνοπτικά, οι προσεγγίσεις οριοθετούνται ως η προσέγγιση της ταχύρρυθμης μετάβασης (shock therapy ή big bang) και η προσέγγιση της σταδιακής μετάβασης (gradualism). Οι υποστηρικτές της απότομης μετάβασης υποστηρίζουν ότι η ιδιωτικοποίηση μαζί με την απελευθέρωση των τιμών και του εμπορίου μπορούν να παράγουν αρκετά κέρδη και μια επιτυχημένη μεταρρύθμιση⁷. Αντιθέτως, οι θιασώτες της σταδιακής μεταρρύθμισης επισημαίνουν η καταλληλότητα των θεσμών εγγυάται και την αποτελεσματικότητα των μεταρρυθμίσεων.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση της μεταβατικής διαδικασίας της Βουλγαρίας, αποκλειστικά σε οικονομικό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό, διαμέσου της παρουσίασης και ερμηνείας της εξελικτικής πορείας βασικών μακροοικονομικών δεικτών και μεταβλητών της χώρας, θα διερευνήσουμε και θα αξιολογήσουμε την ως άνω διαδικασία από Κεντρικά Κατευθυνόμενη Οικονομία σε Οικονομία της Αγοράς.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο 1ο κεφάλαιο καταβάλλεται προσπάθεια καταγραφής της υποστήριξης που παρείχαν οι

⁶ ΔΝΤ "Transition Economies: An IMF Perspective on Progress and Prospects", 2009 <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/110300.htm>

⁷ Karsten, Staehr, "Reforms and Economic Growth in Transition Economies: Complementarity, Sequencing and Speed", The European Journal of Comparative Economics, Vol. 2, 2005, σελ 178.

διεθνείς οικονομικοί Θεσμοί (δανείες Νομισματικό Ταμείο, Παγκόσμια Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης) στις μεταβατικές οικονομίες και αναλύεται η ως άνω υποστήριξη στη Βουλγαρία. Η κατά βάση αναφορά στις Εκθέσεις των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών θεωρείται ότι συνεισφέρει στην έρευνα με τρόπο αντικειμενικό και έγκυρο.

Συνεχώς, παρουσιάζονται οι βασικοί κοινωνικο - οικονομικοί δείκτες που αναπαριστούν με γραφήματα την εξέλιξη της οικονομίας στη Βουλγαρία. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι Δείκτες Μετάβασης 1ης και 2ης γενιάς της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, ο Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης, ο Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας, ο Δείκτης Ανταγωνιστικότητας, ο Δείκτης “Ease of Doing Business” και ο Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί την παρουσίαση των οικονομικών δεικτών, στο 3ο κεφάλαιο, αναλύονται οι ανωτέρω δείκτες και παρουσιάζεται η συνεισφορά αυτών στην αξιολόγηση της διαδικασίας μετάβασης της Βουλγαρίας.

Στο επόμενο κεφάλαιο, καταβάλλεται προσπάθεια συσχετισμού και σύγκρισης βασικών οικονομικών μεγεθών όπως το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν με τη Διαφθορά, η ανάπτυξη με την ανταγωνιστικότητα, η υποστήριξη των επιχειρήσεων με την ανάπτυξη κτλ, ενώ στα συμπεράσματα, προβάλλονται τα βασικά ευρήματα της έρευνας και εστιάζουμε στα κυριότερα εξ' αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

α. Γενικά

Η μετάβαση από μια κεντρικά σχεδιασμένη σε μια οικονομία της αγοράς ήταν και παραμένη αναμφίβολα μια πολύ οδυνηρή διαδικασία. Αυτός ο μετασχηματισμός απαιτεί μακροοικονομική προσαρμογή πρωτοφανούς κλίμακας που περιλαμβάνει τεράστια ανακατανομή πόρων. Δεν υπάρχουν εύκολες πολιτικές για την εφαρμογή αυτών των αλλαγών. Επιπλέον, στην αρχή της μετάβασης δεν υπήρχε επαρκής θεωρητική κατανόηση ή σαφής έννοια ούτε της βέλτιστης ρύθμισης πολιτικής για να οδηγήσει την οικονομία στο απαιτούμενο νέο καθεστώς ούτε για τη βέλτιστη αλληλουχία μεταρρυθμίσεων. Άλλωστε, σχεδόν όλες οι απαραίτητες πολιτικές και μέτρα απαιτούσαν μια απότομη αλλαγή στην οικονομική σκέψη από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και στη συμπεριφορά των οικονομικών παραγόντων. Υπήρχε μια προφανής έλλειψη επαρκών ικανοτήτων μεταξύ της πολιτικής ελίτ και υπό αυτή την έννοια η βοήθεια των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών ήταν απαραίτητη και πολύ ευπρόσδεκτη.

Η επιστημονική αξιολόγηση της οικονομίας της Βουλγαρίας μας υποχρεώνει όπως μελετήσουμε τις πλέον έγκυρες και έγκριτες πηγές. Δηλαδή, στην αναζήτηση των παραγόντων που σηματοδοτούν οποιαδήποτε αλλαγή, η αναζήτησή στις εκθέσεις των Διεθνών Οργανισμών αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο κάθε έρευνας. Συγκεκριμένα, θα αντληθούν στοιχεία από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα.

Τέλος, καταλυτικό ρόλο στη μετάβαση της Βουλγαρίας στην οικονομία της αγοράς διαδραμάτισε η είσοδο της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την 1η Ιανουαρίου 2007. Η χρηματοδότηση της πολιτικής συνοχής της ΕΕ συμβάλλει

σε σημαντικούς μετασχηματισμούς της βουλγαρικής οικονομίας επενδύοντας, μεταξύ άλλων, στην έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, τις βιώσιμες μεταφορές, την εκπαίδευση, την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη. Η εκτιμώμενη επίδραση των Ευρωπαϊκών Ταμείων αύξησε το ΑΕΠ κατά 5,5% και βοήθησε στη δημιουργία 200.000 νέων θέσεων εργασίας έως το 2019. Τα Ταμεία της ΕΕ είναι υπεύθυνα για σχεδόν το 77% της αύξησης του ΑΕΠ στη χώρα. Οι επενδύσεις που προέρχονται από τα ταμεία της ΕΕ συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό 439 χιλιομέτρων δρόμων. Σχεδόν 5.000 επιχειρήσεις έχουν ήδη επωφεληθεί από την υποστήριξη. Οι ιδιωτικοί φορείς έχουν υπογράψει συμβάσεις που παρέχουν περισσότερα από 50 εκατομμύρια ευρώ ιδιωτικού κεφαλαίου σε ερευνητικά προγράμματα. Η ΕΚΤ έχει μέχρι στιγμής υποστηρίξει πάνω από 600.000 άτομα στην εύρεση εργασίας, στην εκπαίδευση και επιμόρφωση ή να λάβουν συμβουλές και καθοδήγηση ξεπερνώντας τα μαθησιακά κενά.

Τα γεωργικά, αλιευτικά ταμεία και άλλα προγράμματα της ΕΕ συμβάλλουν επίσης στην αντιμετώπιση των επενδυτικών αναγκών. Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΑΡΔΦ) διαθέτει συνολικά 2,9 δισεκατομμύρια ευρώ και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θαλάσσιας και Αλιείας (ΕΤΘΑ) συνολικά 104 εκατομμύρια ευρώ (συμπεριλαμβανομένης της εθνικής συγχρηματοδότησης και των δύο). Η Βουλγαρία επωφελείται, επίσης, και από άλλα προγράμματα της ΕΕ, όπως η Διευκόλυνση «Συνδέοντας την Ευρώπη», η οποία διέθεσε χρηματοδότηση ύψους 415 εκατομμυρίων ευρώ σε έργα σε συγκεκριμένα στρατηγικά δίκτυα μεταφορών και το «Ορίζοντας 2020», το οποίο διέθεσε χρηματοδότηση ύψους 111 εκατομμυρίων ευρώ.

Η χρηματοδότηση της ΕΕ συμβάλλει στην κινητοποίηση σημαντικών ιδιωτικών επενδύσεων. Τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία διαθέτουν περισσότερα από 700 εκατομμύρια ευρώ με τη μορφή δανείων, εγγυήσεων και ιδίων κεφαλαίων. Αυτό αναμένεται να ωθήσει νέες επενδύσεις

σε επίπεδο χρηματοπιστωτικών διαμεσολαβητών που υπερβαίνει το 1 δισεκατομμύριο ευρώ. Η ΕΕ ήδη επενδύει σημαντικά ποσά σε δράσεις σύμφωνα με τους στόχους αειφόρου ανάπτυξης (SDGs). Στη Βουλγαρία, τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία υποστηρίζουν 13 από τα 17 SDG και έως και το 96% των δαπανών συνεισφέρει σε αυτά. Συνολικά, για το χρονικό διάστημα 2014-2020 τα κονδύλια της πολιτικής συνοχής της ΕΕ για τη Βουλγαρία ανέρχονται σε 8,7 δισεκατομμύρια ευρώ.

β. Περί Μεταβατικών Οικονομιών

Η μελέτη των μεταβατικών οικονομιών αναπόφευκτα εκκινά από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ)⁸, η οποία ανέπτυξε μια σειρά δεικτών για τη μέτρηση της προόδου μετάβασης. Το σύστημα ταξινόμησης παρουσιάστηκε αρχικά στην Έκθεση μετάβασης του 1994, αλλά βελτιώθηκε και τροποποιήθηκε σε επόμενες εκθέσεις. Οι συνολικοί δείκτες μετάβασης είναι:

1. Ιδιωτικοποίηση μεγάλης κλίμακας
2. Ιδιωτικοποίηση μικρής κλίμακας
3. Διακυβέρνηση και αναδιάρθρωση επιχειρήσεων
4. Απελευθέρωση των τιμών
5. Σύστημα συναλλαγών και συναλλάγματος
6. Πολιτική ανταγωνισμού
7. Τραπεζική μεταρρύθμιση και απελευθέρωση των επιτοκίων
8. Αγορές κινητών αξιών και μη τραπεζικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα
9. Μεταρρύθμιση των υποδομών

⁸ Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανάπτυξης και Ανασυγκρότησης <https://www.ebrd.com/where-we-are.html>

Σύμφωνα με την ΕΤΑΑ, κάθε οικονομία της αγοράς θα πρέπει να απολαμβάνει ένα ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων, την ισότητα ευκαιριών και τη σύγκλιση των εισοδημάτων. Σύμφωνα με την ΕΤΑΑ, οι οικονομίες μετάβασης δεν έχουν ολοκληρώσει, ακόμη, την μετάβαση (η Βουλγαρία εξαιρείται την αναφοράς). Η ελευθέρωση των τιμών, οι ιδιωτικοποιήσεις μικρής κλίμακας και το άνοιγμα των αγορών εμπορίου και συναλλάγματος ολοκληρώθηκαν ως επί το πλείστον μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Ωστόσο, η οικονομική μεταρρύθμιση είχε επιβραδυνθεί σε τομείς όπως η διακυβέρνηση, η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων και η πολιτική ανταγωνισμού, οι οποίες ουσιαστικά υπολείπονται των λοιπών ανεπτυγμένων οικονομιών.

Η ανισότητα ευκαιριών ήταν υψηλότερη στις μεταβατικές οικονομίες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης με την υψηλότερη ανισότητα ευκαιριών να καταγράφεται στα Βαλκάνια. Όσον αφορά τους νομικούς κανονισμούς και την πρόσβαση στις υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας, η ανισότητα ευκαιριών που σχετίζεται με το φύλο ήταν χαμηλή στην Ευρώπη και την Κεντρική Ασία αλλά μεσαία έως υψηλή όσον αφορά τις εργασιακές πρακτικές, την απασχόληση, την επιχειρηματικότητα και την πρόσβαση στη χρηματοδότηση.

Κατά τη δεκαετία 1994 έως 2004, οι οικονομίες μετάβασης είχαν αμβλύνει το χάσμα στο εισόδημα ανά άτομο με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτά τα οφέλη οφείλονται στη συνεχή αύξηση της παραγωγικότητας, καθώς το ξεπερασμένο απόθεμα κεφαλαίου καταργήθηκε και η παραγωγή μετατοπίστηκε για να επωφεληθεί από το άνοιγμα του εξωτερικού εμπορίου, την ελευθέρωση των τιμών και τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Ωστόσο, οι ραγδαίοι ρυθμοί αύξησης της εν λόγω περιόδου έχουν σταματήσει από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 και οι προοπτικές σύγκλισης εισοδήματος έχουν υποχωρήσει εκτός εάν πρόσθετες

διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν την παραγωγικότητα αναλειφθούν.

Η πρόσφατη ιστορία της μετάβασης υποδηλώνει ότι οι αδύναμοι πολιτικοί θεσμοί και οι παγιωμένες ομάδες συμφερόντων εμπόδισαν την οικονομική μεταρρύθμιση. Η Έκθεση μετάβασης 2013 της ETAA εξέτασε τη σχέση μεταξύ μετάβασης και εκδημοκρατισμού. Η έκθεση αναγνώρισε ότι οι χώρες με υψηλή ανισότητα ήταν λιγότερο διατεθειμένες να υποστηρίξουν ένα περιορισμένο και υπόλογο κράτος. Σε γενικές γραμμές, το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα από 10 έως 50 \$ την ημέρα (η λεγόμενη «μεσαία τάξη») συσχετίστηκε με το επίπεδο δημοκρατίας. Ωστόσο, αυτός ο συσχετισμός εξαφανίστηκε σε χώρες μετάβασης με υψηλή εισοδηματική ανισότητα. Χώρες με ισχυρό θεσμικό περιβάλλον - δηλαδή αποτελεσματικό κράτος δικαίου, ασφαλή δικαιώματα ιδιοκτησίας και αδιάλειπτη δημόσια διοίκηση και εταιρική διακυβέρνηση - ήταν σε καλύτερη θέση για να προσελκύσουν επενδύσεις και να αναλάβουν αναδιάρθρωση και κανονιστικές αλλαγές.

Για να προωθήσει περαιτέρω την οικονομική μεταρρύθμιση, η Έκθεση Μετάβασης 2013 της ETAA πρότεινε στις μεταβατικές οικονομίες:

1. Να απελευθερώσουν το εμπόριο και τη χρηματοδότηση, η οποία έκανε τη μεταρρύθμιση πιο ανθεκτική στη λαϊκή πίεση και σήμαινε ότι οι χώρες θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στην ενιαία αγορά της ΕΕ είτε ως κράτη μέλη είτε μέσω συμφωνιών διασύνδεσης.

2. Να ενθαρρύνουν τη διαφάνεια και υπεύθυνη διακυβέρνηση, με απελευθέρωση των μέσων μαζικής ενημέρωσης υποστήριξης της κοινωνίας των πολιτών και ενισχύοντας των πολιτικό ανταγωνισμού στις εκλογές.

3. Να επενδύσουν στο ανθρώπινο κεφάλαιο, ιδίως βελτιώνοντας την ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ενώ η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης παρείχε πρωτίστως συμβουλές και παροχές υπηρεσιών υποστηρικτικές των εθνικών κυβερνήσεων, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) υπήρξε ο καταλυτικός δρών της μετάβασης⁹. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και οι 25 πρώην σοσιαλιστικές δημοκρατίες της Ευρώπης είχαν επίσημα γίνει μέλη του ΔΝΤ, οι οποίες σύντομα ζήτησαν και έλαβαν οικονομική βοήθεια. Στη διεθνή χρηματοοικονομική κοινότητα επιτεύχθηκε μια γενική συναίνεση σχετικά με την επιθυμία μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για ταυτόχρονη αντιμετώπιση της ελευθέρωσης, της σταθεροποίησης και του διαρθρωτικού μετασχηματισμού των οικονομιών. Στα αρχικά στάδια της μετάβασης δημιουργήθηκε μια νέα διευκόλυνση δανεισμού από το ΔΝΤ που ονομάστηκε Systemic Transformation Facility (STF).

Στον χρηματοπιστωτικό τομέα, το ΔΝΤ συνέβαλε στη μετατροπή των πρώην τραπεζών σε μία κεντρική τράπεζα. Συνεργάστηκε, επίσης, με τις χώρες σχετικά με την εποπτεία των τραπεζών, τη διαχείριση συναλλαγματικών των ισοτιμιών και τα εργαλεία νομισματικής πολιτικής. Στον φορολογικό τομέα, το ΔΝΤ βοήθησε να δημιουργηθούν νέα φορολογικά συστήματα και παρείχε οδηγίες για τη βελτίωση της φορολογικής διοίκησης και της διανομής των δημοσίων δαπανών. Στον στατιστικό τομέα, το ΔΝΤ βοήθησε στη δημιουργία νέων στατιστικών συστημάτων για εθνικούς λογαριασμούς και τιμές, ισοζύγια πληρωμών και λογαριασμούς δημοσίων οικονομικών.

Το ΔΝΤ παρείχε επίσης συμβουλές οικονομικής πολιτικής. Στα πρώτα χρόνια της μετάβασης, 18 οικονομίες μετάβασης έλαβαν οικονομική βοήθεια.

⁹ ΔΝΤ "Focus on Transition Economies" <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2016/12/31/Focus-on-Transition-Economies>

Με εξαίρεση ορισμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, η οικονομική πρόσβαση στα αποθεματικά του ΔΝΤ ξεκίνησε μόνο το 1995.

Ο σχεδιασμός προγραμμάτων που υποστηρίζονται από το ΔΝΤ στα Βαλκάνια είχε συνήθως πολλά κοινά στοιχεία, αντικατοπτρίζοντας το γεγονός ότι όλες οι οικονομίες είχαν υποστεί παρόμοιες συστημικές αλλαγές, αλλά ταυτόχρονα σχεδιάστηκαν με ευελιξία για να ταιριάζουν στις τοπικές συνθήκες. Τα κοινά στοιχεία περιελάμβαναν την απελευθέρωση του εσωτερικού και εξωτερικού εμπορίου, την πώληση μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων, την ταχεία ιδιωτικοποίηση του λιανικού εμπορίου, τις διατάξεις για κοινωνική ασφάλεια και την αναθεώρηση του φορολογικού συστήματος. Τα προγράμματα διέφεραν επίσης σε πολλούς σημαντικούς τομείς, ανάλογα με τις συγκεκριμένες συνθήκες των χωρών και τις επιθυμίες των εγχώριων πολιτικών προϊσταμένων. Για παράδειγμα πολλές χώρες συνέδεσαν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες τους, ενώ άλλες παρέμειναν κυμαινόμενες. Τα προγράμματα ιδιωτικοποιήσεων διακρίνονται από συστήματα κουπονιών έως άμεσες πωλήσεις επιχειρήσεων.

Παρόλο αυτά, υπήρξε σημαντική ετερογένεια στις προσπάθειες μεταρρύθμισης και στις οικονομικές επιδόσεις των Βαλκανικών χωρών κατά την τελευταία δεκαετία. Αρκετοί βασικοί παράγοντες εξηγούν αυτήν την ετερογένεια με σημαντικότερη την προθυμία των εθνικών αρχών να εφαρμόζουν και να διατηρούν πολιτική υποστήριξης για συνεπείς και λογικές πολιτικές οικονομικής σταθεροποίησης.

Ωστόσο, πρέπει να αναγνωριστεί ότι, λειτουργώντας στο πλαίσιο προγραμμάτων που υποστηρίζονται από το ΔΝΤ, ουσιαστικά όλες οι χώρες μετάβασης μπόρεσαν να μειώσουν αρκετά γρήγορα τον πληθωρισμό και αυτός ο αποπληθωρισμός συνδέθηκε γενικά με τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Αυτά τα επιτεύγματα στον τομέα της μακροοικονομικής σταθερότητας αποτελούσαν τον πυρήνα των τομέων

ευθύνης του ΔΝΤ. Ήταν επίσης ένα κρίσιμο βήμα για ευρύτερες προσπάθειες στη διαρθρωτική μεταρρύθμιση και την οικοδόμηση θεσμών που διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη διαδικασία μετασχηματισμού. Παρόλο που, μεταξύ των διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, η πρωτοβουλία στην παροχή συμβουλών και βοήθειας σε διάφορους βασικούς τομείς διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων (συμπεριλαμβανομένης της μορφής και της αλληλουχίας των ιδιωτικοποιήσεων, της αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων, του σχεδιασμού δικτύων κοινωνικής ασφάλειας και των μεταρρυθμίσεων του νομικού συστήματος) ελήφθη από την Παγκόσμια Τράπεζα και άλλους θεσμούς, τα προγράμματα που υποστηρίζονται από το ΔΝΤ ενσωματώνουν σημαντικά στοιχεία της διαρθρωτικής αναμόρφωσης.

Όπου διατηρήθηκε η δημοσιονομική πειθαρχία και επιδιώχτηκαν ουσιαστικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις - γενικά υπό την αιγίδα των προγραμμάτων που υποστηρίζονται από το ΔΝΤ - ο πληθωρισμός παρέμεινε συνήθως συγκρατημένος και η παραγωγή ανέκαμψε πιο γρήγορα από ό,τι σε χώρες όπου η σταθεροποίηση και η αναμόρφωση των προσπαθειών ήταν λιγότερο συνεπείς. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, οι προοπτικές ένταξης στην ΕΕ ώθησαν τα κράτη να εφαρμόσουν τις πολιτικές σταθεροποίησης και μεταρρύθμισης με μεγαλύτερο σθένος.

Για χώρες που ήταν λιγότερο επιτυχημένες στη διαδικασία μετάβασης, είναι αξιοσημείωτο ότι τα περισσότερα προγράμματα που υποστηρίζονται από το ΔΝΤ υπέστησαν σημαντικές καθυστερήσεις και διακοπές. Αυτό αντικατόπτριζε τη συνήθη πρακτική του ΔΝΤ να επιμένει σε προηγούμενες ενέργειες πριν από την έναρξη δανεισμού και τη διακοπή των εκταμιεύσεων ενός προγράμματος εάν οι αρχές δεν καταβάλουν εύλογες προσπάθειες για την κάλυψη του προγράμματος. Σε αρκετές περιπτώσεις (π.χ. στη Βουλγαρία), η στρατηγική αυτή αποδείχθηκε αποτελεσματική στην εκ νέου αξιολόγηση της διαδικασίας σταθεροποίησης και μεταρρύθμισης.

Αναμφισβήτητα, σε αυτές τις περιπτώσεις, μια διαφορετική προσέγγιση του ΔΝΤ μπορεί να είχε λειτουργήσει καλύτερα. Όπως προτάθηκε εκτενώς, μια μαζική ξένη οικονομική βοήθεια - ένα νέο σχέδιο Marshall - θα είχε θέσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις συμμόρφωσης των κρατών. Ωστόσο, μια τέτοια εξωτερική βοήθεια μεγάλης κλίμακας δεν ήταν διαθέσιμη. Ο δανεισμός του ΔΝΤ στις περισσότερες χώρες της Βαλκανικής ήταν σημαντικός, τόσο ως μερίδιο των ποσοστώςσεων των χωρών στο ΔΝΤ όσο και σε σχέση με άλλους επίσημους πιστωτές. Ωστόσο, η χρηματοδότηση από το ΔΝΤ δεν στάθηκε ικανή να αλλάξει ουσιαστικά το εγχώριο πολιτικό μείγμα και να βοηθήσει τις χώρες να απορροφήσουν ένα μεγάλο μέρος του κόστους της μετάβασης.

Τέσσερις κύριες προσεγγίσεις υφίστανται για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του Δ.Ν.Τ στο μετασχηματισμό των μεταβατικών οικονομιών:

1. Η «προσέγγιση πριν-μετά», η οποία συγκρίνει τη μακροοικονομική απόδοση βάσει ενός προγράμματος.
2. Η «με χωρίς προσέγγιση» προσέγγιση, η οποία συγκρίνει τις μακροοικονομικές επιδόσεις σε χώρες με τα προγράμματα και τις επιδόσεις σε μια «ομάδα ελέγχου» χωρών εκτός του προγράμματος.
3. Ο «γενικευμένος εκτιμητής αξιολόγησης», ο οποίος συγκρίνει τις μακροοικονομικές επιδόσεις στις χώρες του προγράμματος και εκτός του προγράμματος, προσαρμόζοντας τις διαφορές στις αρχικές συνθήκες μεταξύ των χωρών και ελέγχοντας τις εξωγενείς επιρροές.
4. Η «σύγκριση των προσομοιώσεων», η οποία συγκρίνει την προσομοιωμένη απόδοση με τις πολιτικές προγράμματος που

υποστηρίζονται από το ΔΝΤ και την προσομοιωμένη απόδοση με κάποια άλλη σειρά πολιτικών.

Στη διαδικασία μετάβασης, η Παγκόσμια Τράπεζα¹⁰ διαδραμάτισε σημαντικότατο ρόλο διότι σε συνεργασία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) υποστήριξαν τη μακροοικονομική διαρθρωτική μεταρρύθμιση.

Η βοήθεια της Τράπεζας στις υπό μετάβαση χώρες ήταν συνολικά επιτυχημένη. Από τις εννέα αξιολογήσεις βοήθειας ανά χώρα που ανέλαβε η Τράπεζα για τις υπό μετάβαση χώρες, έξι βαθμολογούν ικανοποιητικά το αποτέλεσμα του προγράμματος, μεταξύ των οποίων και η διαδικασία μετάβασης της Βουλγαρίας. Παρόλο αυτά, η αποτελεσματικότητα της αρχικής στρατηγικής περιορίστηκε για δύο λόγους. Πρώτον, διότι υποτίμησε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990 την ανάγκη να επικεντρωθεί συστηματικά στην ανακούφιση της φτώχειας και στη χρηστή διακυβέρνηση των κρατών, και δεύτερων διότι οι ιδιωτικοποιήσεις δεν πέτυχαν πάντα το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα.

Μια παρενέργεια της παρατεταμένης μεταβατικής ύφεσης στα Βαλκάνια ήταν η συσσώρευση σημαντικών προβλημάτων χρέους. Τα επίσημα επίπεδα δανεισμού βασίστηκαν στην προσδοκία ότι η μεταβατική ύφεση θα ήταν ρηχή και μικρής διάρκειας. Σε χώρες όπου η ύφεση ήταν πολύ βαθύτερη και μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη, και τα προβλήματα της διακυβέρνησης ήταν πιο σοβαρά από ότι στο παρελθόν, αυτό συντέλεσε στην αύξηση του χρέους. Οι επιπτώσεις αυτού του γεγονότος θα είναι μακροχρόνιες.

¹⁰ World Bank "Focus on Transition Economies" <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/14885/302640PAPER0Economies0in0transition.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Για τα Βαλκάνια, που ενσωματώνονται στη Δυτική Ευρώπη, τα ζητήματα είναι πιο σημαντικά. Για το λόγο αυτό εξετάζονται σε βάθος πέντε τομείς στήριξης της Τράπεζας στα υπό μετάβαση κράτη : ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, διακυβέρνηση, διαχείριση του δημόσιου τομέα και ανάπτυξη θεσμών.

Ο μετασχηματισμός των οικονομιών που κυριαρχούνται από το κράτος ήταν ένας σημαντικός στόχος της μετάβασης. Αυτό απαιτούσε την επιβολή κανόνων της αγοράς στις κρατικές επιχειρήσεις, την ιδιωτικοποίηση κρατικών περιουσιακών στοιχείων και την ενθάρρυνση νέων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Τα προγράμματα βοήθειας της Τράπεζας αντικατοπτρίζουν αρχικά την πεποίθηση ότι οι ιδιωτικοποιήσεις πρέπει να γίνουν γρήγορα, εκμεταλλευόμενοι τα «παράθυρα» περιορισμένης μεταρρύθμισης και ότι οι νέοι ιδιοκτήτες θα αναδιαρθρώσουν τις επιχειρήσεις και θα παρέχουν επαρκή εταιρική διακυβέρνηση. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η πρώιμη τραπεζική βοήθεια έδωσε χαμηλότερη προτεραιότητα στη μεταρρύθμιση των κανονιστικών, αντιμονοπωλιακών, εμπορικών κανόνων. Ωστόσο, ορισμένες χώρες, δεν έχουν ακόμη θεσπίσει συνθήκες που να συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και οι προβληματικές κρατικές επιχειρήσεις εξακολουθούν να εξαντλούν δημόσιους πόρους.

Στην αρχή της μετάβασης, η Τράπεζα κατανόησε την ανάγκη αναπροσανατολισμού και ενίσχυσης των θεσμών του δημόσιου τομέα αλλά δεν υπολόγισε σε μεγάλο βαθμό τις συνέπειες των ακόμη αδύναμων θεσμών και των Διοικήσεων που διαχειρίζονταν τη διαδικασία μετάβασης. Έρευνες της Τράπεζας αναγνώρισαν την ποιότητα της διακυβέρνησης ως καταλύτη της διαδικασίας μετάβασης. Η διαφθορά, που σε αρκετές περιπτώσεις ήταν διάχυτη, ευθύνεται για τη μαζική εκτροπή των δημόσιων δαπανών. Αυτό το δεδομένο απαξίωσε την ανάγκη σύνδεσης των δημόσιων δαπανών με τα ευρύτερα θέματα της δημόσιας χρηματοοικονομικής λογοδοσίας. Πλέον, η Τράπεζα σε όλες τις μεταβατικές στρατηγικές βοήθειας τοποθετεί την πάταξη

της διαφθοράς στο κέντρο της στρατηγικής της. Η διαφάνεια είναι το κλειδί για την αποθάρρυνση της διαφθοράς, και ενώ η Τράπεζα έχει επικεντρώσει την προσοχή της στην προώθηση μιας νοοτροπίας διαφάνειας, απαιτείται περισσότερη έμφαση στο κράτος δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής αναμόρφωσης. Οι αξιολογήσεις δείχνουν ότι ενώ η πλειονότητα των νόμων που υποστηρίζονται από την Τράπεζα έχουν υποβληθεί ή ψηφιστεί, τα έργα δεν έχουν ακόμη εκπληρωθεί.

Τα προγράμματα τραπεζικής βοήθειας υπογράμμισαν κατάλληλα τη δημιουργία ενός νομικού και κανονιστικού πλαισίου για τον χρηματοοικονομικό τομέα με τελικό αποτέλεσμα την οικοδόμηση ενός νέου φιλελεύθερου χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο θα λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Στις οικονομίες της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, η χρηματοπιστωτική σταθεροποίηση αποτέλεσε ένα άμεσο και σημαντικό βήμα κατά τη διάρκεια της μεταβατικής τους διαδικασίας. Δυστυχώς, ο χρόνος και η ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων που απαιτούνται για να καταστούν οι νέοι νόμοι και κανονισμοί αποτελεσματικοί υποτιμήθηκαν. Λίγες πηγές αφιερώθηκαν στην εκτεταμένη κατάρτιση που απαιτείται για τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο σύνολό του.

Τέλος, η Παγκόσμια Τράπεζα ενθάρρυνε τις υπό μετάβαση οικονομίες στην πλήρη απελευθέρωση του εξωτερικού εμπορίου και των διεθνών πληρωμών με βάση τις συμφωνίες της GATT, τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, τις συμφωνίες με την Ε.Ε. και την εκάστοτε εθνική νομοθεσία. Η ανωτέρω εργαλειοθήκη θεωρήθηκε ένα επιπλέον καθοριστικό και απαραίτητο βήμα για την επίτευξη του βασικού στόχου της μετάβασης σε καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, γιατί μπορούσε να παίξει χρήσιμο ρόλο τόσο στο άνοιγμα της οικονομίας και στην ανάπτυξη ανταγωνιστικού περιβάλλοντος στις εγχώριες αγορές, όσο και στην ενθάρρυνση της αποδοτικότητας και στην αύξηση της διαθεσιμότητας σε προϊόντα και

υπηρεσίες. Κι' αυτό επειδή, στο πλαίσιο του παγκόσμιου status quo, το διεθνές εξωτερικό εμπόριο αποτελεί ένα σημαντικό συστατικό στην ανάπτυξη της ελεύθερης αγοράς, στην ενθάρρυνση των αναγκαίων δομικών αλλαγών και εν τέλει στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης.

γ. Βουλγαρία. Οικονομία σε Μετάβαση

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης¹¹ σκιαγράφησε τις στρατηγικές προτεραιότητες της Τράπεζας στη Βουλγαρία ως εξής :

1. Στον τομέα των επιχειρήσεων: Προώθηση της ανακεφαλαιοποίησης, αύξησης της ανταγωνιστικότητας και της ισχυρής υποστήριξης των ΑΞΕ, ιδίως στον κλάδο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

2. Στον τομέα των υποδομών: Αύξηση του δανεισμού σε δήμους και οργανισμούς κοινής ωφέλειας μέσω μη κρατικών χρηματοδοτήσεων και συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, υποστήριξη των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα σε υποδομές μεταφορών - αεροδρόμια, λιμάνια, δρόμους και σιδηροδρόμους - προκειμένου να εξαλειφθούν τα εμπόδια στην οικονομία και να προωθηθούν οι περιφερειακοί δεσμοί.

3. Στον τομέα της ενέργειας και της ενεργειακής απόδοσης: Ενίσχυσε περαιτέρω το ρόλο της Βουλγαρίας ως ενεργειακού κόμβου με γνώμονα την περιφερειακή ολοκλήρωση.

Η ΕΤΑΑ έχει ολοκληρώσει 38 συνεργασίας ιδιωτικού - δημόσιου τομέα στη Βουλγαρία. Ο καθαρός συναλλαγματικός όγκος της Τράπεζας στη Βουλγαρία έχει αυξηθεί κατά 54% από τον Οκτώβριο του 1995, με

¹¹ ΕΤΑΑ, "Strategy for Bulgaria" 2008, <https://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/bulgaria.pdf>

σωρευτικές αναλήψεις υποχρεώσεων ύψους 4,546 δισεκατομμυρίων ευρώ στο τέλος Δεκεμβρίου 2017.

Η Τράπεζα έχει διαδραματίσει βασικό ρόλο στην προώθηση των ΑΞΕ σε ορισμένους από τους τομείς της οικονομίας της Βουλγαρίας από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 όχι μόνο παρέχοντας μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση, αλλά και σε άμεσες εταιρικές σχέσεις μετόχων. Ως αποτέλεσμα, ο ανταγωνισμός στον χρηματοπιστωτικό τομέα έχει γίνει έντονος. Οι τοπικοί χρηματοπιστωτικοί διαμεσολαβητές έχουν γίνει όλο και πιο ικανοί να χρηματοδοτούν την οικονομία από μόνοι τους με προοδευτικά καλύτερους όρους και χαμηλότερες τιμές. Καθώς η Βουλγαρία πλησίαζε την ένταξη στην ΕΕ και ειδικά από τον Ιανουάριο του 2007, οι εισροές ΑΞΕ είχαν γίνει πιο τολμηρές με τις μητρικές εταιρείες να χρηματοδοτούν άμεσα τις τοπικές θυγατρικές τους με χαμηλό κόστος και μακροπρόθεσμα.

Ωστόσο, όσον αφορά την καινοτομία υπήρξε μια σημαντική αλλαγή στο μείγμα προϊόντων και πελατών που αντικατοπτρίζει την αναπτυσσόμενη αγορά. Η Τράπεζα ανταποκρίνεται στις νέες προκλήσεις διαθέτοντας πρόσθετους πόρους στον ενεργειακό τομέα και επικεντρώνοντας την προσοχή της σε πιο ειδικά χρηματοδοτικά μέσα και καινοτόμες ιδέες. Μια άλλη διάσταση είναι η συνεχιζόμενη συνεργασία με τις βουλγαρικές αρχές και ο συνεχής διάλογος για την περαιτέρω ενίσχυση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών επιχειρήσεων και των ΜΜΕ.

Σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει η Τράπεζα στην προώθηση και υποστήριξη της μετάβασης της Βουλγαρίας σε μια λειτουργική οικονομία της αγοράς, επενδύοντας σε σημαντικό αριθμό έργων για την υποστήριξη της ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα. Μέσω αυτών των επενδύσεων και της άμεσης συμμετοχής στα εκτελεστικά συμβούλια των εταιρειών, η Τράπεζα

μπόρεσε να συμβάλει στη βελτίωση των πρακτικών εταιρικής διακυβέρνησης και να συντελέσει στην αύξηση των γενικών επιχειρηματικών προτύπων.

Επιπλέον, η Τράπεζα έχει συνεργαστεί εντατικά με την κυβέρνηση, τους κυβερνητικούς φορείς, τους δήμους, τις επιχειρηματικές ενώσεις και τις ΜΚΟ σε έναν γενικά εποικοδομητικό πολιτικό διάλογο. Η Τράπεζα βοήθησε στη δημιουργία της κρατικής ρυθμιστικής αρχής για το ηλεκτρικό ρεύμα και το νερό και ξεκίνησε ουσιαστικό διάλογο για την προώθηση των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα.

Η Παγκόσμια Τράπεζα¹² διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαδικασία μετάβασης και, πλέον, στην οικονομία αγοράς της Βουλγαρίας. Συγκεκριμένα, οι βασικοί θεσμοί στους οποίους έχει ενεργή συμμετοχή είναι :

1. Κυβερνητική Εξουσία

Η Κυβέρνηση προωθεί πολιτικές για την αντιμετώπιση του χάσματος μεταξύ Βουλγαρίας και ΕΕ σε σχέση με τα εισοδήματα, τους Θεσμούς και την παροχή υπηρεσιών. Το Εθνικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα για τη Βουλγαρία 2020 είναι το μεσοπρόθεσμο έγγραφο στρατηγικής της κυβέρνησης που καθορίζει τη σχέση μεταξύ των προτεραιοτήτων της ΕΕ στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και των προτεραιοτήτων της Βουλγαρίας.

Το πρόγραμμα, υπό την αιγίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας, περιλαμβάνει στόχους για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Βουλγαρικής οικονομίας, της φυσικής και θεσμικής υποδομής και της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Για την επίτευξη αυτών των στόχων,

¹² World Bank “Country Partnership Framework for Bulgaria”, 2016, σελ 17-26 <http://documents1.worldbank.org/curated/en/583161467119287449/pdf/104987-REVISED-CASD-P149302-PUBLIC-BulgariaCPFenglishfinal.pdf>

το πρόγραμμα προτείνει οκτώ τομείς πολιτικής για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της ποιότητας της εκπαίδευσης, την υποστήριξη της καινοτομίας, την ενίσχυση του θεσμικού περιβάλλοντος, τη διασφάλιση της ενεργειακής απόδοσης και των πόρων, τη βελτίωση των μεταφορών, την υγιή περιφερειακή ανάπτυξη και τη γεωργική πολιτική. Οι πολυτομεακές πολιτικές επικεντρώνονται στη βέλτιστη χρήση των πόρων, στην αποτελεσματική πολιτική για το περιβάλλον, καθώς και στην αύξηση της ευημερίας κάθε πολίτη.

Από τους οκτώ τομείς πολιτικής που προσδιορίστηκαν από την Τράπεζα, η κυβέρνηση προέκρινε τέσσερις τομείς, τους κάτωθι: ενίσχυση του θεσμικού περιβάλλοντος, ενεργειακή ασφάλεια και βελτίωση της αποδοτικότητας των πόρων, μεγιστοποίηση της πρόσβασης και ποιότητας της εκπαίδευσης, της τεχνικής κατάρτισης του εργατικού δυναμικού και, τέλος, μείωση της φτώχειας και προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Οι προτεραιότητες της κυβερνητικής πολιτικής είναι η βελτίωση του θεσμικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση των αρχών για χρηστή διακυβέρνηση, της διαφάνειας και της λογοδοσίας. Αυτό περιλαμβάνει μια εστιασμένη προσπάθεια σχετικά με τη διαμόρφωση και εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών, τη μείωση του διοικητικού φόρτου για τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά και τη βέλτιστη χρήση των χρηματοοικονομικών πόρων.

2. Παιδεία

Το πρόγραμμα αναγνωρίζει ότι το πιο πολύτιμο κεφάλαιο μιας χώρας είναι οι άνθρωποι, με τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες, την υγεία και τα έθιμα τους. Οι κυβερνητικές πολιτικές επικεντρώνονται στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής στρατηγικών διά βίου μάθησης και της βελτίωσης της ποιότητας του εργατικού δυναμικού. Στο πλαίσιο της ανωτέρω στρατηγικής και λαμβάνοντας υπόψη τα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας μεταξύ των διαφόρων ομάδων του πληθυσμού, η

κυβέρνηση υιοθέτησε έναν εθνικό στόχο για τη μείωση του αριθμού των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας κατά 260.000 άτομα έως το τέλος 2020. Οι πολιτικές κατευθύνονται προς τη μόνιμη υπέρβαση του κοινωνικού αποκλεισμού των πιο ευάλωτων ομάδων στην κοινωνία και για τη διακοπή της μετάδοσης της φτώχειας από τη μια γενιά στην άλλη. Η υλοποίηση αυτού του στόχου σχετίζεται στενά με την απασχόληση, η οποία αποτελεί βασικό μέσο για τη μείωση της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης.

3. Χρηματοπιστωτικός Τομέας

Η Τράπεζα πραγματοποιεί αναθεώρηση ποιότητας περιουσιακών στοιχείων (AQR) ως μέρος του προγράμματος μεταρρυθμίσεων. Σε συνεργασία με το ΔΝΤ, συμβάλλει στη χρηματοδότηση νέων υποδομών κοινής ωφέλειας- δρόμων, σιδηροτροχιών, νερού και αποχέτευσης, ακόμη και υγείας (εξοπλισμός υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης). Σε αυτά περιλαμβάνονται και δράσει της Βουλγαρικής κυβέρνησης όπως η συνταξιοδοτική μεταρρύθμιση και η μεταρρύθμιση του τομέα της υγείας.

Η Τράπεζα, με την ενίσχυση της Κυβέρνησης επικεντρώνεται στην ενίσχυση των τραπεζικών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, επιτρέποντας τη δυνατότητά τους να χρηματοδοτούν επενδύσεις, ιδίως μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Ο επείγων χαρακτήρας της ατζέντας του χρηματοπιστωτικού τομέα τονίζεται από τους εναπομείναντες κινδύνους που περιλαμβάνουν σχετικά υψηλά και επίμονα επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων, τα οποία - μεταξύ άλλων - εμποδίζουν τις τράπεζες να ξεκινήσουν την πιστωτική ανάπτυξη.

Η πορεία προς μια πιο βιώσιμη οικονομία αποτελεί σημαντική κυβερνητική προτεραιότητα. Αυτό περιλαμβάνει δεσμευτικές δεσμεύσεις τόσο για τη χρήση κονδυλίων της ΕΕ όσο και τις κυβερνητικές πολιτικές.

Αναφορικά με την υποστήριξη του Δ.Ν.Τ στη μεταβατική διαδικασία της Βουλγαρίας επισημαίνεται ιδιαίτερος το γεγονός ότι η Βουλγαρία έχει αποκτήσει το καθεστώς σημαντικού δανειολήπτη: προς το παρόν διαθέτει το μεγαλύτερο ποσό εκκρεμών πιστώσεων του ΔΝΤ μεταξύ των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, η Βουλγαρία έχει συνάψει πέντε συμφωνίες με το ΔΝΤ και επιπλέον έχει αντλήσει πόρους από τις άλλες διευκολύνσεις, όπως η Διευκόλυνση Χρηματοδοτικής και Αντισταθμιστικής Χρηματοδότησης (CCFF), η Διευκόλυνση Συστημικού Μετασχηματισμού (STF) και η Διευκόλυνση Εκτεταμένων Κεφαλαίων (EFF).

Την άνοιξη του 1990, η κυβέρνηση του Α. Lukanov επέβαλε μονομερώς ένα μορατόριουμ στην εξυπηρέτηση του κρατικού χρέους της Βουλγαρίας που είχε ως αποτέλεσμα τον πλήρη αποκλεισμό της πρόσβασης στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές. Επομένως, το ΔΝΤ παρέμεινε η μόνη γέφυρα για τη διεθνή χρηματοδότηση. Με τη βοήθεια του ΔΝΤ η Βουλγαρία κατέληξε σε συμφωνία αναδιάρθρωσης χρέους το 1994. Λόγω αυτών των δυσμενών συνθηκών, οι μεταρρυθμίσεις που ξεκίνησαν αυτήν την περίοδο είχαν υψηλούς κινδύνους και αβεβαιότητες και συνοδεύτηκαν από μεγάλες οικονομικές και πολιτικές δυσκολίες, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Η αρχή της περιόδου, 1995-1996, φαινόταν αρκετά αισιόδοξη για τη Βουλγαρία. Η οικονομία είχε ήδη αρχίσει να ανακάμπτει: για πρώτη φορά από τις αρχές της δεκαετίας, σημειώθηκε θετική οικονομική ανάπτυξη το 1994. Οι διεθνείς τιμές των σημαντικότερων εξαγωγικών ειδών της χώρας έφτασαν στο υψηλότερο επίπεδο το 1995 και αυτό συνέβαλε σε ρεκόρ εσόδων από εξαγωγές. Το διατηρούμενο χαμηλό επίπεδο τιμών των εγχώριων πόρων ήταν ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στη θετική οικονομική ανάπτυξη. Το 1996 η οικονομική κατάσταση επιδεινώθηκε ραγδαία

και με την οικονομική κατάρρευση να επικρατεί, η βοήθεια του ΔΝΤ αποδείχθηκε αποφασιστική.

Η τρίτη υποπερίοδος στις μεταρρυθμίσεις της Βουλγαρίας ξεκίνησε την άνοιξη του 1997. Ήρθε μετά την καταστροφική οικονομική κατάρρευση (που συνδυάζει μια δημοσιονομική, τραπεζική και συναλλαγματική κρίση) που οδήγησε σε υπερπληθωριστική έκρηξη στις αρχές του 1997. Η κυριότερη αλλαγή πολιτικής αυτής της περιόδου ήταν η καθιέρωση μιας ρύθμισης του συμβουλίου νομισμάτων, η οποία υποστηρίχθηκε βάσει συμφωνίας stand-by με το ΔΝΤ. Η συνεργασία με το ΔΝΤ δεν θεωρείται πλέον ως απαραίτητο κακό αλλά απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόοδο. Η χώρα κατάφερε γρήγορα να καλύψει την «καθυστέρηση» να εκμεταλλευτεί πόρους του ΔΝΤ.

Κατά την περίοδο 1991-1999, η Βουλγαρία σύναψε πέντε συμφωνίες stand-by με το ΔΝΤ και, επιπλέον, σύναψε τρεις συμφωνίες που επέτρεπαν την ανάληψη πόρων από άλλες χρηματοδοτικές διευκολύνσεις του ΔΝΤ, όπως το CCFF, το STF και το EFF, ως εξής:

1. Η 1η συμφωνία υπεγράφη στις 15 Μαρτίου 1991. Η συμφωνία προέβλεπε τη δυνατότητα εξυπηρέτησης δανειακών συμβάσεων έως και 279 εκατ. SDR. Απελευθερώθηκαν μόνο οι τρεις πρώτες δόσεις του δανείου καθώς η τέταρτη δόση τέθηκε σε αναστολή λόγω της μη επίτευξης των συμφωνημένων στόχων.

2. Η 2η συμφωνία υπεγράφη στις 17 Απριλίου 1992. Προέβλεπε τη συνολική αγορά 155 εκατομμυρίων SDR. Ωστόσο, στα τέλη του 1992, ο καθαρός τραπεζικός δανεισμός στον προϋπολογισμό υπερέβη το ανώτατο όριο που συμφωνήθηκε με το ΔΝΤ και ως εκ τούτου η πέμπτη δόση ανεστάλη.

3. Η 3η συμφωνία υπογράφηκε στις 11 Απριλίου 1994. Όριζε αγορές εξυπηρέτησης δανειακών συμβάσεων συνολικού ύψους 69,74 εκατ. SDR. Τον Σεπτέμβριο του 1994, μετά από συμφωνία αναδιάρθρωσης χρέους με το London Club, η οικονομική ενίσχυση αυξήθηκε κατά 69,74 εκατομμύρια SDR. Η χρηματοδότηση διακόπηκε μετά την απελευθέρωση της δεύτερης δόσης.

4. Η 4η συμφωνία υπεγράφη στις 19 Ιουλίου 1996. Προέβλεπε συνολικά 400 εκατομμύρια SDR. Οι στόχοι πολιτικής βάσει της συμφωνίας ήταν προφανώς αρκετά φιλόδοξοι, δεδομένου του ταραχώδους κοινωνικού και πολιτικού περιβάλλοντος. Έτσι, εκταμιεύτηκε μόνο η πρώτη δόση των 80 εκατομμύρια SDR αυτής της συμφωνίας.

5. Η 5η συμφωνία υπεγράφη στις 11 Απριλίου 1997. Η συμφωνία προέβλεπε αγορές εξυπηρέτησης δανειακών συμβάσεων έως 371,9 εκατ. SDR. Αυτή ήταν η μόνη συμφωνία που ολοκληρώθηκε με επιτυχία.

Τέλος, κατά την περίοδο 1991-2010, η Βουλγαρία χρηματοδοτήθηκε από το ΔΝΤ με 12,1 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ.

Η Παγκόσμια Τράπεζα, ενέκρινε το 2016 το νέο πλαίσιο εταιρικής σχέσης (CPF) FY17-FY22¹³ με τη Βουλγαρία, με στόχο την ενίσχυση των Θεσμών για βιώσιμη ανάπτυξη.

Το CPF σηματοδοτεί μια ανανεωμένη δέσμευση με τη Βουλγαρία, συμπεριλαμβανομένων των πρώτων νέων δανειοδοτικών πράξεων από το 2010. Το πρόγραμμα αποτελεί εξέλιξη της εταιρικής σχέσης - Systematic

¹³ World Bank “Bulgaria and World Bank Group. Renew Partnership for Strengthening Institutions and Investing in People”, 2016 <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/05/19/bulgaria-and-world-bank-group-renew-partnership-for-strengthening-institutions-and-investing-in-people>

Country Diagnostic for Bulgaria - το οποίο προσδιόρισε τρεις τομείς μετασχηματισμού για βιώσιμη ανάπτυξη της Βουλγαρίας, ως εξής:

1. Ενίσχυση του θεσμικού και νομικού πλαισίου για τη χρηστή διακυβέρνηση.

2. Ενίσχυση των δεξιοτήτων και της απασχόλησης όλων των Βουλγάρων.

3. Βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των δημοσίων δαπανών.

Το πλαίσιο εταιρικής σχέσης καθορίζει μια επιλεκτική δέσμευση, αλλά με πιο φιλόδοξους στόχους σε δύο βασικούς τομείς όπου υπάρχει ισχυρή κρατική ιδιοκτησία και ζήτηση για υποστήριξη από την Παγκόσμια Τράπεζα. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μια ποικιλία μέσων και μια στενά συντονισμένη δέσμευση μεταξύ όλων των οργανισμών του Ομίλου της Παγκόσμιας Τράπεζας, δηλαδή της Διεθνούς Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη (IBRD), τη Διεθνή Χρηματοοικονομική Εταιρεία (IFC) και τον Πολυμερή Οργανισμό Εγγυήσεων Επενδύσεων (MIGA), προκειμένου να ανταποκριθεί στις κυβερνητικές προσδοκίες και να επιτύχει αποτελέσματα.

Για τα πρώτα δύο χρόνια, η εταιρική σχέση επικεντρώθηκε σε δύο τομείς: ενίσχυση των θεσμών για βιώσιμη ανάπτυξη και ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων.

Στον πρώτο τομέα, οι στόχοι του CPF ήταν:

1. Βελτίωση της ανθεκτικότητας και σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα.

2. Ενίσχυση του τομέα ηλεκτρικής ενέργειας και βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης.

3. Βελτίωση της προστασίας των φυσικών πόρων και αποτελεσματική χρήση αυτών.

Ο δεύτερος τομέας της ανωτέρω εταιρικής σχέσης, δηλαδή η επένδυση σε ανθρώπους, αντικατοπτρίζει την κοινή δέσμευση της Κυβέρνησης και της Παγκόσμιας Τράπεζας να διασφαλίσει ότι τα οφέλη της οικονομικής ανάπτυξης θα προέρχονται από όλους τους Βούλγαρους και θα παρέχουν την ευκαιρία σε όλους να συμβάλουν στην ευημερία της χώρας.

Συγκεκριμένα, η συνεργασία της Βουλγαρίας με την Τράπεζα καλύπτει την εκπαίδευση, την υγεία, την απασχόληση, την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, ιδίως των Ρομά. Ενώ η επένδυση σε ανθρώπινους πόρους αποτελεί σαφή προτεραιότητα για την κυβέρνηση της Βουλγαρίας χρησιμοποιώντας τον εθνικό προϋπολογισμό και την υποστήριξη της ΕΕ, η Παγκόσμια Τράπεζα συμβάλλει σε αυτήν την διαδικασία μέσω του προϋπολογισμού της IBRD.

δ. Αρθρογραφία περί Οικονομίας Μετάβασης στη Βουλγαρία

Η προβληματική και μακροχρόνια διαδικασία μετάβασης της Βουλγαρίας από το συγκεντρωτικό τρόπο παραγωγής και διάθεσης των αγαθών στην ελεύθερη αγορά περιγράφεται διεξοδικά από την Elka Tsoneva¹⁴ όπου τμηματικά μελετάται η περίοδος μετάβασης σε 4 διακριτές υποπεριόδους και αναλύονται τα χαρακτηριστικά της κάθε μίας. Σημαντική παράμετρος της εργασίας αποτελεί η απόδειξη της αποτυχίας της μεταβατικής προσπάθειας κατά την 1η υποπερίοδο (1989-1996) όπου η

¹⁴ Tsoneva, Elka "Economic Development After the Changes in Bulgaria" University of Niš, 2015, <http://isc2015.ekonomskifakultet.rs/ISCpdfs/ISC2015-13.pdf>

χώρα βίωσε βαθιές κοινωνικές αναταραχές ως αποτέλεσμα του υψηλού πληθωρισμού, της υψηλής ανεργίας και της περικοπής των μισθών.

Παρόλο που τα ανωτέρω συμπεράσματα είναι συγκεκριμένα, στη μελέτη του ο Georgi Kanev¹⁵ θεωρεί ως αποκλειστικά υπεύθυνη την άρχουσα τάξη της χώρας, η οποία προερχόμενη από ένα διαφορετικό καθεστώς, ηγήθηκε της αλλαγής χωρίς, κυρίως, να το επιθυμεί και να κατέχει τη γνώση. Καταληγει στο συμπέρασμα ότι η ίδια αυτή άρχουσα τάξη αποτελεί και τροχοπέδη για την πάταξη της διαφθοράς στη χώρα.

Συναφώς, ο Πρωθυπουργός της χώρας, Boyko Borissov, αναφερόμενος στις κύριες προκλήσεις της βουλγαρικής πολιτικής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η καταπολέμηση και ο περιορισμός της πολιτικής διαφθοράς πρέπει να είναι η πρώτη προτεραιότητα οποιασδήποτε κυβέρνησης στη Βουλγαρία¹⁶.

Αναφερόμενη στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η βουλγάρικη οικονομία, η Matilda Alexandrova σε σχετική έρευνα¹⁷ αναφορικά με τις επιδράσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις διακρίνει ως άκρως ανησυχητική την μικρή καταναλωτική δύναμη του τοπικού πληθυσμού, την έλλειψη τυποποιημένων και οργανωμένων γραφειοκρατικών δομών καθώς και τις υψηλές φορολογικές επιβαρύνσεις.

¹⁵ Kanev, Georgi “Bulgarian Transition to Democracy - Why was it so Difficult”. Aalborg University, 2016, https://projekter.aau.dk/projekter/files/239575854/Georgi_Kanev_European_Studies_Thesis..pdf

¹⁶ Borissov, Boyko “The Bulgarian Transition towards Democracy and the Challenges of the New Perspective” Sage Journals, 2008 <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1007/s12290-008-0032-z>

¹⁷ Alexandrova, Matilda “Entrepreneurship in a Transition Economy: The Impact of Environment on Entrepreneurial Orientation”, University of National and World Economy, Sofia, 2004

Σε έρευνα σχετικά με την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων, η Irena Nikolova¹⁸ διαπιστώνει ότι η διοικητική επιβάρυνση έναρξης και περαιτέρω ανάπτυξης των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων αποτελεί σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα προσέλκυση επιπλέον ΑΞΕ στη χώρα.

Παράγοντας που επηρεάζει την προσέλκυση ΑΞΕ είναι η καινοτομία η οποία στη χώρα υστερεί. Τα αποτελέσματα της έρυνας της Vera Pirimova¹⁹ δείχνουν ότι η οικονομική ανάπτυξη της χώρας μεσοπρόθεσμα θα επιβραδυνθεί ως αποτέλεσμα ανεπαρκών πολιτικών ενίσχυσης και επιβράβευσης καινοτόμων ιδεών, προϊόντων και επιχειρήσεων.

Επιπλέον, ο Paskal Zhelev²⁰, υπέρμαχος της απόφασης της χώρας να ενταχθεί στο σύνολο των δυτικών θεσμών, προβάλλει το παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι κύριοι παράγοντες που διαμορφώνουν την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων - παρεχόμενη παιδεία υψηλής στάθμης, εξειδίκευση εργατικού δυναμικού, έμφαση στην καινοτομία, επένδυση στις νέες τεχνολογίες - θα καταστούν ακόμη σημαντικότεροι, σε ένα παγκοσμιοποιημένο πεδίο ανταγωνισμών, για τη Βουλγαρία.

Παράγοντας που κρίνεται ότι θα επιδράσει θετικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας αποτελεί ο οικολογικός μετασχηματισμός της οικονομίας της, δηλαδή η εφαρμογή καινοτόμων τεχνολογίες υψηλής ενεργειακής

¹⁸ Nikolova, Irena “Foreign Direct Investment And Economic Growth: The Case Of Bulgaria”, New Bulgarian University, 2016 <https://www.scientific-publications.net/get/1000019/1472363284331373.pdf>

¹⁹ Pirimova, Vera “Opportunities for Innovation And Growth in the Bulgarian Economy“ University of National and World Economy , Sofia, 2019 <http://www.uni-sz.bg/tsj/Volume%2017,%202019,%20Supplement%201,%20Series%20Social%20Sciences/2/za%20pe4at/40.pdf>

²⁰ Zhelev, Paskal “Bulgaria’s Export Competitiveness Before and After EU Accession”, *Journal of Economics and Business*, XV-2012 <https://www.u-picardie.fr/eastwest/fichiers/art110.pdf>

απόδοσης. Σε εργασίας της, η Vania Ivanova²¹ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στη χώρα υποτιμάται συστηματικά και δεν αναγνωρίζεται η οικολογική ανάπτυξη. Δυνάμη αυτού η χρηματοδότηση καινοτόμων τεχνολογιών δεν υποστηρίζονται ενεργά από την κυβέρνηση. Η έρευνα καταλήγει στην υπόθεση ότι ο μετασχηματισμός της οικονομίας της χώρας απαιτεί την νομοθετική κατοχύρωση και την ανατροφοδότηση καινοτόμων επιχειρήσεων.

Η εξασφάλιση ποιοτικού εργατικού δυναμικού και εξειδικευμένων τεχνιτών με επαρκείς γνώσεις σύγχρονων τεχνολογιών και πληροφοριακών συστημάτων είναι το αποτέλεσμα έρευνας του Venelin Terziev²². Η εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων απασχόλησης θα συντελέσει στην αναδιάρθρωση της οικονομίας και θα βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά της.

Οι ιδιωτικοποιήσεις στη χώρα, παρά τις συμβουλές και προτροπές των διεθνών οικονομικών οργανισμών, έχουν περιέλθει πλέον σε περίοδο στασιμότητας, μετά τις αρχικές πολιτικές πρωτοβουλίες που είχαν ως αποτέλεσμα την ιδιωτικοποίηση πλείστον επιχειρήσεων στο τέλος του 20ου αιώνα. Σύμφωνα με την Nikolova Desislava²³, πλέον στη χώρα υπάρχουν περισσότερες από 1000 κρατικές και δημοτικές επιχειρήσεις με σκοπό την αναποτελεσματική κατανομή των δημοσίων πόρων, την έλλειψη διαφάνειας στην κατανομή των πόρων και τη διαιώνιση πολιτικών οικογενειοκρατίας και ολιγαρχισμού.

²¹ Ivanova, Vania “Ecological Transformation in Bulgaria – New Challenges to the Businesses and the Government”, European Journal of Economics and Business Studies, Vol 4-2018 https://www.researchgate.net/profile/Irena_Slavova/publication/326660291_Ecological_Transformation_in_Bulgaria_-_New_Challenges_to_the_Businesses_and_the_Government/links/5b72f01f45851546c902f8e8/Ecological-Transformation-in-Bulgaria-New-Challenges-to-the-Businesses-and-the-Government.pdf

²² Terziev, Venelin “Factors Influencing Employment and Unemployment Policies in Bulgaria”, 6th International Conference on Education, Social Sciences and Humanities, 2019 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3410624

²³ Desislava, Nikolova Privatization in Bulgaria: State Ownership Is Dead, Long Live State Ownership!” [4Liberty.eu](http://4liberty.eu), No7,2017 http://4liberty.eu/wp-content/uploads/2017/10/SOS-SOEs_REVIEW7_FULLL.pdf

Στο ίδιο πλαίσιο, οι Derek Jones και Jeffrey Miller²⁴ αναλύουν τα οικονομικά δεδομένα καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι ιδιωτικοποιήσεις στη χώρα φθίνουν ως αποτέλεσμα πολιτικών αγκυλώσεων και γραφειοκρατικών στρεβλώσεων.

Η εταιρική συμμετοχή στη διοίκηση των επιχειρήσεων, η αναδιοργάνωση των ιδιωτικοποιημένων, πλέον, πρώην κρατικών επιχειρήσεων και η σταθερότητα της οικονομίας αποτελούν τα κύρια ζητήματα της εργασίας του Lyuben Tomev²⁵. Ο ερευνητής του Ινστιτούτου Κοινωνικών και Ερευνών Ερευνών καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αποχή των συνδικαλιστικών οργανώσεων από τη διαδικασία μετασχηματισμού της βουλγαρικής οικονομίας σε συνδιασμό με την άνιση μεταχείριση των εργαζομένων και εν συνεχεία των πολιτών από τους κολοσσούς - πολυεθνικές εταιρείες τροφοδοτούν την κοινωνική ένταση και αποτελούν αποτρεπτικό παράγοντα γιγάντωσης του εξαγωγικού εμπορίου της χώρας.

Σημαντική συνιστώσα των δυσμορφιών της βουλγαρικής οικονομίας αποτελούν οι περιφερειακές και υποπεριφερειακές ανισότητες. Ακολουθώντας τον Kamen Petrov²⁶ η ειφόρος κοινωνικοοικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας δύναται να επέλθει μόνον κατόπιν της ισχυρής συνδεσιμότητας των τοπικών οικονομικών της.

²⁴ Jones, Derek and Miller, Jeffrey “The Bulgarian Economy: Lessons from Reform During Early Transition” Routledge Revivals, 1997

²⁵ Tomev, Lyuben “Innovative union practices in Central-Eastern Europe”, European Trade Union Institute, σελ 21-38, 2016 https://www.researchgate.net/profile/Magdalena_Bernaciak/publication/319417157_Innovative_union_practices_in_Central-Eastern_Europe/links/59a92199aca27202ed67d71d/Innovative-union-practices-in-Central-Eastern-Europe.pdf#page=22

²⁶ Petrov, Kamen “Trends in the Regional Development of Bulgaria” Trakia Journal of Sciences, Vol18-2020 http://www.uni-sz.bg/tsj/TJS%20-%20Suppl.1,%20Vol.18,%202020/81_K.Petrov.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο
ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού και την επέλαση του καπιταλισμού, οι οικονομικοί δείκτες διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην αντιμετώπιση και κατάταξη των κρατών από τις χρηματιστηριακές αγορές και τους επενδυτές.

Επιπλέον, η μελέτη των δεικτών βοηθά κάθε ερευνητή να αξιολογήσει τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών των κρατών και πρωτίστως την ελευθερία των επιλογών.

Στα πλαίσια της μελέτης θα αναφερθούμε σε πολύ συγκεκριμένους και καθολικά αποδεκτούς δείκτες που, κατά την κρίση μας, δύναται να συμβάλουν στην εξαγωγή ασφαλών συμπεράσματα για τη Βουλγαρία.

α. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης 1ης Γενιάς (1989-2014)

Ένα σύνολο δεικτών χρησιμοποιήθηκαν για τη μέτρηση της προόδου μετάβασης με βάση τα πρότυπα των βιομηχανικών οικονομιών της αγοράς.

Η κλίμακα μέτρησης για τους δείκτες κυμαινόταν από 1 έως 4+, όπου 1 αντιπροσώπευε μικρή ή καθόλου αλλαγή από μια άκαμπτη κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία και το 4+ αντιπροσωπεύει τα πρότυπα μιας βιομηχανικής οικονομίας της αγοράς.

Οι δείκτες αξιολόγησης διακρίνονται σε έξι τομείς ²⁷ και οι αντίστοιχες βαθμολογίες αυτών έχουν όπως παρακάτω:

1. Ιδιωτικοποιήσεις μεγάλης κλίμακας

(α) Μικρή ιδιωτική ιδιοκτησία: Βαθμός 1

(β) Ολοκληρωμένο σχέδιο ιδιωτικοποιήσεων σχεδόν έτοιμο για εφαρμογή - ορισμένες ιδιωτικοποιήσεις ολοκληρώθηκαν: Βαθμοί 2

(γ) Ιδιωτικοποίηση άνω του 25% των εταιρικών περιουσιακών στοιχείων μεγάλων πρώην κρατικών εταιρειών: Βαθμοί 3

(δ) Ιδιωτικοποίηση άνω του 50% των εταιρικών περιουσιακών στοιχείων μεγάλων πρώην κρατικών εταιρειών: Βαθμοί 4

(ε) Πρότυπα και επιδόσεις τυπικά των προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών, ιδιωτικοποίηση άνω του 50% των εταιρικών περιουσιακών στοιχείων μεγάλων πρώην κρατικών εταιρειών: Βαθμοί 4+

2. Ιδιωτικοποιήσεις μικρής κλίμακας

(α) Μικρή πρόοδος: Βαθμός 1

(β) Εύρεση στρατηγικού επενδυτή: Βαθμοί 2

(γ) Ετοιμότητα ιδιωτικοποιήσεων: Βαθμοί 3

²⁷ European Bank for Reconstruction and Development, Transition indicators methodology 1989-2014, <https://www.ebrd.com/transition-indicators-history>

(δ) Πλήρης ιδιωτικοποίηση μικρών εταιρειών με εμπορεύσιμα δικαιώματα ιδιοκτησίας: Βαθμοί 4

(ε) Πρότυπα και επιδόσεις τυπικά προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών, ιδιωτικοποίηση όλων των κρατικών επιχειρήσεων: Βαθμοί 4+

3. Διακυβέρνηση και αναδιάρθρωση επιχειρήσεων

(α) Ήπιοι περιορισμοί του προϋπολογισμού - ελάχιστες μεταρρυθμίσεις για την προώθηση της εταιρικής διακυβέρνησης: Βαθμός 1

(β) Αυστηρή πολιτική επιδοτήσεων και αδυναμία επιβολής της νομοθεσίας περί πτωχεύσεων: Βαθμοί 2

(γ) Σημαντικές και συνεχείς δράσεις για την εξάλειψη των περιορισμών του προϋπολογισμού και την αποτελεσματική προώθηση της εταιρικής διακυβέρνησης: Βαθμοί 3

(δ) Σημαντική βελτίωση της εταιρικής διακυβέρνησης και σημαντικές νέες επενδύσεις: Βαθμοί 4

(ε) Πρότυπα και επιδόσεις τυπικά των προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών, αποτελεσματικός εταιρικός έλεγχος που ασκείται μέσω εγχώριων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και αγορών, ενθαρρύνοντας την αναδιάρθρωση βάσει της αγοράς: Βαθμοί 4+

4. Ελευθέρωση των τιμών

(α) Αυστηροί έλεγχοι εισαγωγών ή / και εξαγωγών ή πολύ περιορισμένη νόμιμη πρόσβαση σε συνάλλαγμα: Βαθμός 1

(β) Ελάχιστη ελευθέρωση των ελέγχων εισαγωγών ή / και εξαγωγών, σχεδόν πλήρη μετατροπή τρεχουσών συναλλαγών, αλλά με ένα καθεστώς συναλλάγματος που δεν είναι πλήρως διαφανές: Βαθμοί 2

(γ) Κατάργηση σχεδόν όλων των ποσοτικών και διοικητικών περιορισμών στις εισαγωγές και εξαγωγές: Βαθμοί 3

(δ) Κατάργηση όλων των ποσοτικών και διοικητικών περιορισμών εισαγωγών και εξαγωγών (εκτός από τη γεωργία) και όλων των σημαντικών εξαγωγικών δασμών, πλήρης και άμεση δυνατότητα μετατροπής συναλλάγματος: Βαθμοί 4

(ε) Πρότυπα προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών, άρση των περισσότερων δασμολογικών φραγμών, ένταξη στον ΠΟΕ: Βαθμοί 4+

5. Σύστημα συναλλαγών και συναλλάγματος

(α) Ελάχιστη πρόοδος πέρα από τη δημιουργία ενός συστήματος δύο επιπέδων: Βαθμός 1

(β) Σημαντική απελευθέρωση των επιτοκίων και της κατανομής των πιστώσεων, περιορισμένη χρήση κατευθυνόμενων ανώτατων ορίων πίστωσης ή επιτοκίων: Βαθμοί 2

(γ) Σημαντική πρόοδος στον καθορισμό της φερεγγυότητας των τραπεζών και ενός πλαισίου προληπτικής εποπτείας και ρύθμισης, πλήρη απελευθέρωση των επιτοκίων με ελάχιστη προνομιακή πρόσβαση σε φθηνή αναχρηματοδότηση, σημαντικός δανεισμός προς ιδιωτικές επιχειρήσεις και σημαντική παρουσία ιδιωτικών τραπεζών: Βαθμοί 3

(δ) Σημαντική προσαρμογή των τραπεζικών νόμων και κανονισμών, τραπεζικός ανταγωνισμός που λειτουργεί σωστά και αποτελεσματική προληπτική εποπτεία: Βαθμοί 4

(ε) Πρότυπα προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών, πλήρης σύγκλιση των τραπεζικών νόμων και κανονισμών, παροχή ανταγωνιστικών τραπεζικών υπηρεσιών: Βαθμοί 4+

6. Πολιτική ανταγωνισμού

(α) Απουσία νομοθεσία και Θεσμών επίβλεψης του ανταγωνισμού: Βαθμός 1

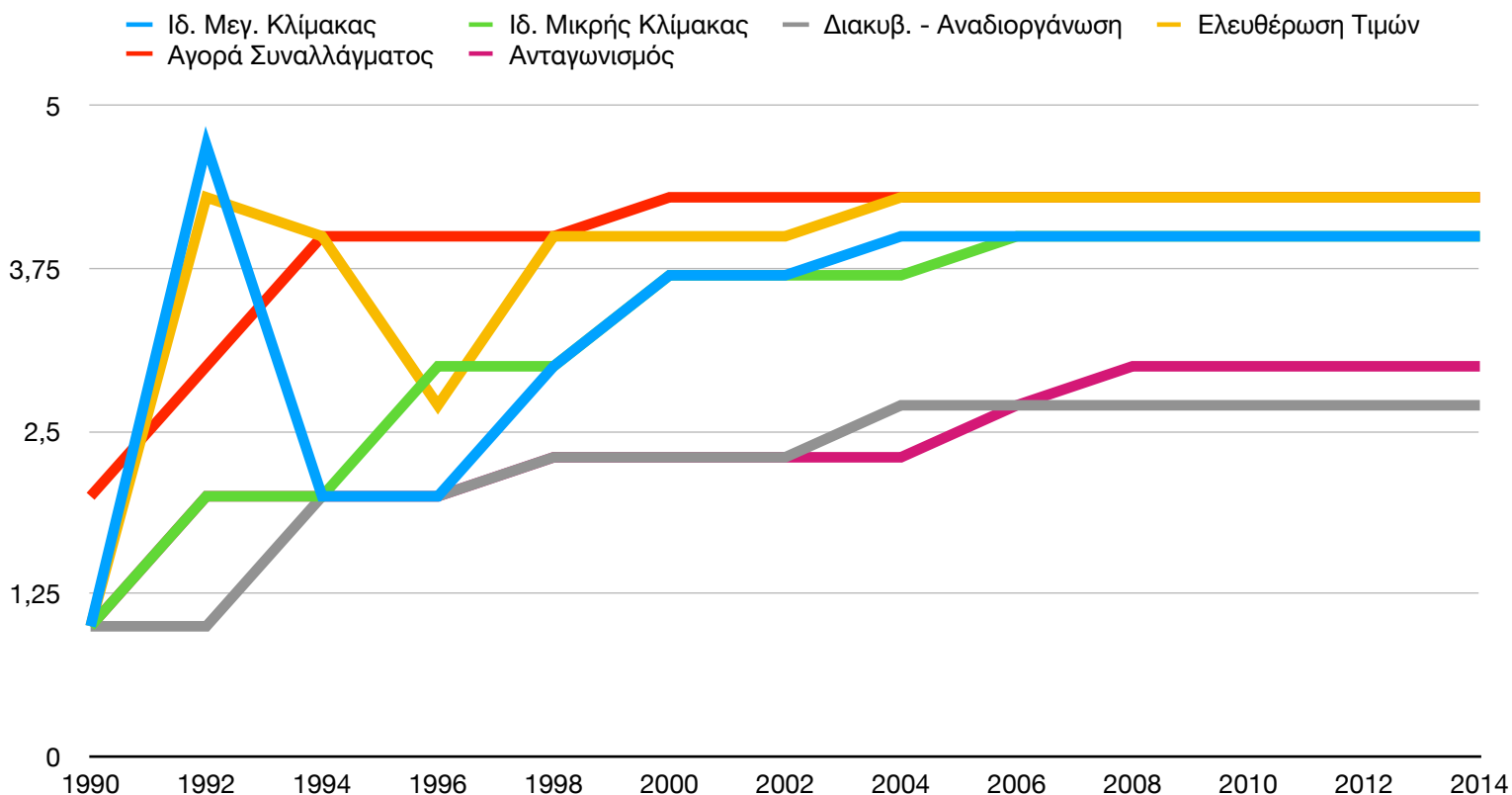
(β) Ψήφιση νομοθεσίας και θεσμών για την επιβολή των πολιτικών ανταγωνισμού: Βαθμοί 2

(γ) Επιβολή μέτρων για τη μείωση της κατάχρησης και την προώθηση ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος: Βαθμοί 3

(δ) Σημαντική ανάληψη δράσεων για τη μείωση της κατάχρησης και την προώθηση ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος: Βαθμοί 4

(ε) Πρότυπα και επιδόσεις τυπικά των προηγμένων βιομηχανικών οικονομιών, ποτελεσματική επιβολή της πολιτικής ανταγωνισμού. απεριόριστη είσοδος στις περισσότερες αγορές: Βαθμοί 4+

Αναφορικά με τη Βουλγαρία, η βαθμολογία έχει όπως παρακάτω:

β. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης 2ης Γενιάς (2017-)

Μετά την αναθεώρηση της έννοιας της μετάβασης το 2016, η ΕΤΑΑ ανέπτυξε μια νέα προσέγγιση για την παρακολούθηση της προόδου της μετάβασης. Η νέα μεθοδολογία αξιολογεί τις εξελίξεις σε έξι δράσεις :

1. Ανταγωνιστικότητα

Ο δείκτης διακρίνεται σε δύο υποδείκτες: δομή της αγοράς με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 50% και ικανότητας στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας με συμμετοχή 50%. Ο δείκτης αποτελείται από 15 μεταβλητές.

2. Διοίκηση

Ο δείκτης διακρίνεται σε δύο υποδείκτες: εθνικό επίπεδο διακυβέρνησης με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 60% και θνικό επίπεδο διακυβέρνησης με συμμετοχή 40%. Ο δείκτης αποτελείται από 28 μεταβλητές.

3. Οικολογική Ανάπτυξη

Ο δείκτης διακρίνεται σε τρεις υποδείκτες: εξομάλυνση με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 35%, προσαρμογή με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 30% και λοιπά περιβαντολογικά πεδία με συμμετοχή 30%. Ο δείκτης αποτελείται από 27 μεταβλητές.

4. Αποκλεισμοί Οικονομίας

Ο δείκτης διακρίνεται σε τρεις υποδείκτες: ισότητα φύλων με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 33%, ευκαιρίες νέας γεννιάς με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 33% και λγεωγραφική ανισότητα με συμμετοχή 33%. Ο δείκτης αποτελείται από 27 μεταβλητές.

5. Ανθεκτικότητα Οικονομίας

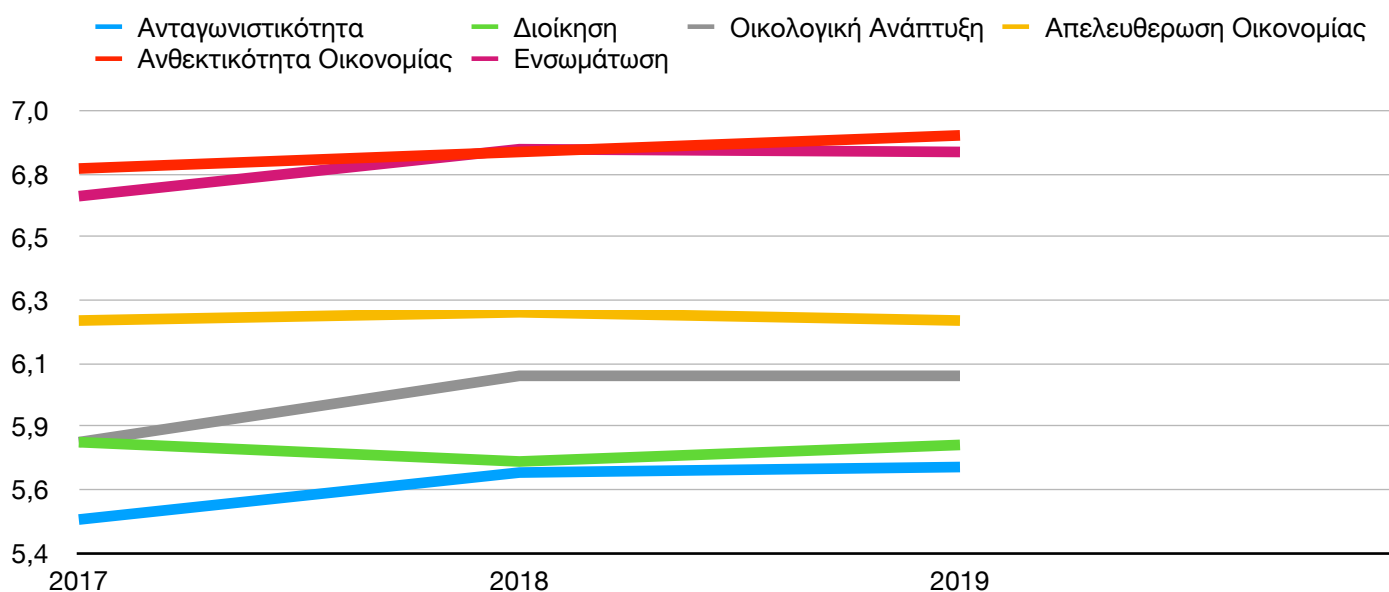
Ο δείκτης διακρίνεται σε δύο υποδείκτες: ενεργειακή προσαρμοστικότητα με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 30% και οικονομική σταθερότητα με συμμετοχή 70%. Ο δείκτης αποτελείται από 24 μεταβλητές.

6. Ενσωμάτωση

Ο δείκτης διακρίνεται σε δύο υποδείκτες: εξωτερική ενσωμάτωση με συνολική συμμετοχή στο δείκτη 50% και εσωτερική ενσωμάτωση με συμμετοχή 50%. Ο δείκτης αποτελείται από 30 μεταβλητές.

Η πρόοδος σε καθεμία από τις δράσεις αποτυπώνεται από το σύνολο των σύνθετων δεικτών. Οι βαθμολογίες κυμαίνονται από 1 έως 10, όπου το 10 αντιπροσωπεύει μία υποδειγματική οικονομία που αντιστοιχεί στα πρότυπα μιας βιώσιμης οικονομίας της αγοράς.

Αναφορικά με τη Βουλγαρία, η βαθμολογία έχει όπως παρακάτω:

γ. Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDI)²⁸

Ο HDI δημιουργήθηκε για να υπεραμυνθεί των βασικών ελευθεριών των πολιτών και να σηματοδοτήσει τη δυνατότητα επίτευξης των επιλογών τους ως τα απόλυτα κριτήρια για την αξιολόγηση της ανάπτυξης μιας χώρας. Ο HDI μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να διερευνήσει τις εθνικές πολιτικές επιλογές, συγκρίνοντας δηλαδή τις επιδόσεις δύο ή περισσότερων χωρών με το ίδιο επίπεδο κατά κεφαλήν εισόδημα.

Ο Δείκτης αποτελείται από τρεις επιμέρους μικρό - δείκτες :

²⁸ United Nations Development Program “Human Development Reports”, 2020 <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

1. Μακροζωία και Υγεία (προσδόκιμο ζωής)
2. Παιδεία - Δεξιότητες (υποχρεωτική παιδεία, ελάχιστα πραγματικά έτη για σπουδές).
3. Βιοτικό Επίπεδο (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά Κάτοικο).

Η διάσταση της υγείας αξιολογείται από το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, η διάσταση της εκπαίδευσης μετράται κατά μέσο όρο των ετών σχολικής εκπαίδευσης για ενήλικες ηλικίας 25 ετών και άνω και τα αναμενόμενα έτη εκπαίδευσης για παιδιά σχολικής ηλικίας. Η διάσταση του βιοτικού επιπέδου μετράται με το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εθνικό εισόδημα. Οι βαθμολογίες για τους τρεις δείκτες διαστάσεων HDI συγκεντρώνονται σε ένα σύνθετο ευρετήριο.

Ο HDI απλοποιεί και συλλαμβάνει μόνο μέρος αυτού που συνεπάγεται η ανθρώπινη ανάπτυξη. Δεν αντικατοπτρίζει τις ανισότητες, τη φτώχεια, την ανθρώπινη ασφάλεια, κ.λπ. Το Γραφείο Αναφοράς Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDRO) προσφέρει τους άλλους σύνθετους δείκτες για ορισμένα από τα βασικά ζητήματα της ανθρώπινης ανάπτυξης, της ανισότητας, της ανισότητας των φύλων και της φτώχειας.

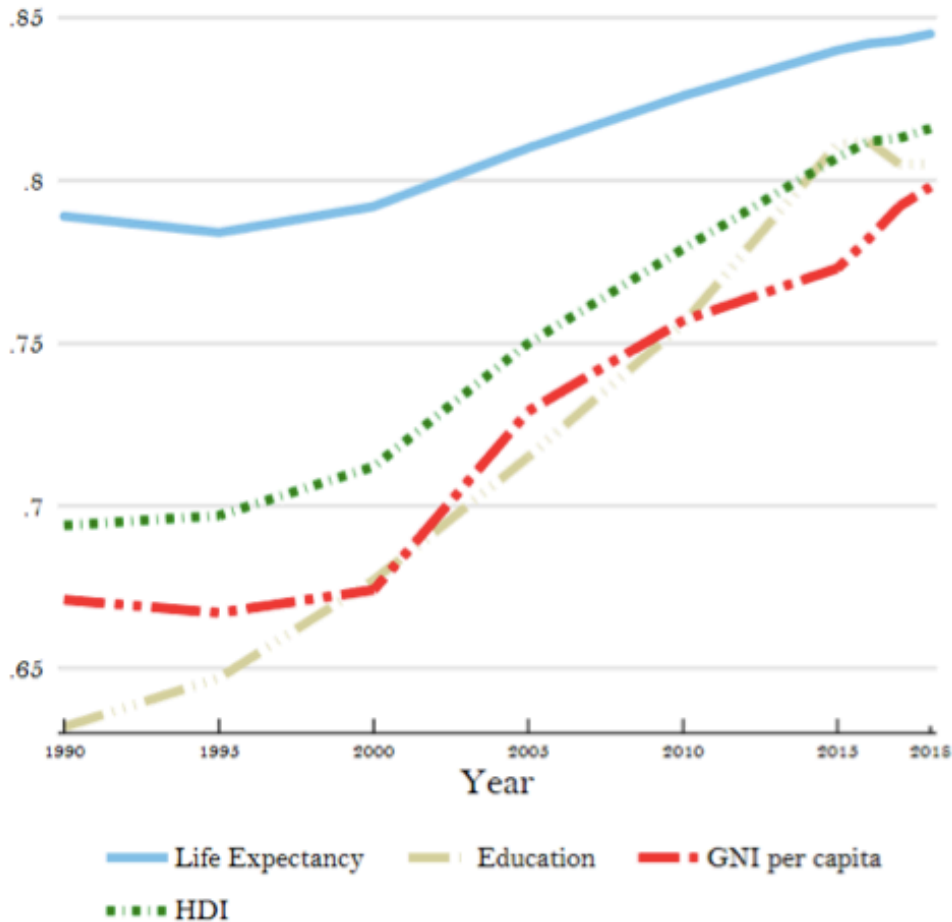
Ο στόχος του Δείκτη για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη είναι να ενθαρρύνει παγκόσμιες, περιφερειακές και εθνικές συζητήσεις σχετικές με την πολιτική σε θέματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη ανάπτυξη. Συνεπώς, τα δεδομένα απαιτούν τα υψηλότερα πρότυπα ποιότητας, συνέπειας, διεθνούς συγκρισιμότητας και διαφάνειας. Το Γραφείο Αναφοράς Ανθρώπινης Ανάπτυξης (HDRO) προσυπογράφει πλήρως τις Αρχές που διέπουν τις διεθνείς στατιστικές δραστηριότητες. Λαμβάνονται πολλά μέτρα κάθε χρόνο για να διασφαλίσει ότι τα δεδομένα που δημοσιεύονται. Αυτά τα βήματα

περιλαμβάνουν διαβούλευση και τακτική επικοινωνία με εθνικούς και διεθνείς στατιστικούς οργανισμούς, τακτικές συναντήσεις με τη Στατιστική Συμβουλευτική Ομάδα και οικονομολόγους ανάπτυξης, ακαδημαϊκούς και επιλεγμένα μέλη της Στατιστικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών.

Ωστόσο, παραμένουν αρκετά ζητήματα ποιότητας δεδομένων. Αυτά περιλαμβάνουν θέματα ασυνέπειας και ασυμφωνίας μεταξύ εθνικών και διεθνών δεδομένων. Η κύρια αιτία είναι ο διαφορετικός χρόνος ενημερώσεων και αναθεωρήσεων των διεθνών βάσεων δεδομένων από εκείνες των εθνικών εκδόσεων, αλλά και η παράτυπη υποβολή εθνικών δεδομένων στους εξουσιοδοτημένους οργανισμούς του ΟΗΕ παρά τα συμφωνημένα χρονοδιαγράμματα. Σε σπάνιες περιπτώσεις ενδέχεται να υπάρχουν διαφορές στους ορισμούς, τις ταξινομήσεις ή τους πληθυσμούς αναφοράς σε όλες τις χώρες.

Μια ιδιαίτερη και σημαντικότερη μεταβλητή του HDI αποτελεί η εξαγωγή μετρήσιμων δεδομένων της κοινωνικοοικονομικής βιωσιμότητας, η οποία περιλαμβάνει μια επιλογή 12 δεικτών που καλύπτουν την οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα. Οι έξι δείκτες οικονομικής βιωσιμότητας είναι: καθαρές αποταμιεύσεις, συνολική εξυπηρέτηση χρέους, ακαθάριστος εγχώριο κατά κεφαλή προϊόν, εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ποικιλομορφία εξαγωγών και δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη. Οι έξι δείκτες για την κοινωνική βιωσιμότητα είναι ο λόγος εξάρτησης γήρατος, οι στρατιωτικές δαπάνες, ο λόγος των δαπανών εκπαίδευσης και υγείας προς τις στρατιωτικές δαπάνες, η μεταβολή στη συνολική απώλεια της αξίας HDI λόγω ανισότητας, η αλλαγή στην τιμή του δείκτη ανισότητας των φύλων και η μεταβολή στο μερίδιο εισοδήματος του φτωχότερο 40 τοις εκατό.

Επικεντρώνοντας στη Βουλγαρία, παρουσιάζεται στη συνέχεια το διάγραμμα με τις μεταβολές του Δείκτη από το 1990 έως το 2019.

δ. Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας²⁹

Ο Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας τεκμηριώνει τη θετική σχέση μεταξύ της οικονομικής ελευθερίας και πλήθους κοινωνικών και οικονομικών στόχων, όπου ως οικονομική ελευθερία θεωρείται το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε ανθρώπου να επιλέγει τη δική του εργασία και το χειρισμό της περιουσία του. Σε οικονομικά ελεύθερες κοινωνίες, οι κυβερνήσεις επιτρέπουν στην εργασία, το κεφάλαιο και τα αγαθά να κυκλοφορούν ελεύθερα και απέχουν από τον εξαναγκασμό ή τον περιορισμό της ελευθερίας πέραν του αναγκαίου βαθμού για την προστασία και τη διατήρηση της ίδιας της ελευθερίας.

²⁹ Index of Economic Freedom, 2020 <https://www.heritage.org/index/>

Ο Δείκτης μετρά την οικονομική ελευθερία βάσει 12 ποσοτικών και ποιοτικών παραγόντων, ομαδοποιημένων σε τέσσερις ευρείες κατηγορίες - συνιστώσες της οικονομικής ελευθερίας, όπως παρακάτω :

1. Κράτος Δικαίου (δικαιώματα ιδιοκτησίας, κρατική αμεροληψία, δικαστική αποτελεσματικότητα).

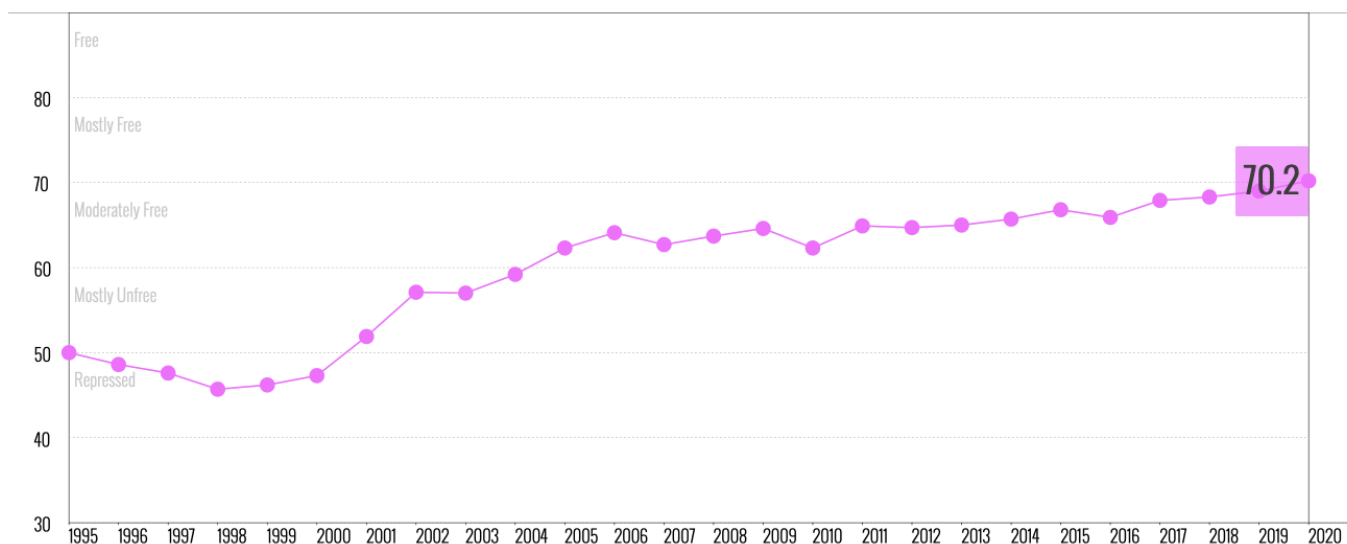
2. Μέγεθος του Κράτους (κρατικές δαπάνες, φορολογική επιβάρυνση, φορολογική υγεία).

3. Ρυθμιστικό Περιβάλλον (ελευθερία των επιχειρήσεων, ελευθερία εργασίας, νομισματική ελευθερία).

4. Ανοιχτές Αγορές (ελευθερία εμπορίου, ελευθερία επενδύσεων, οικονομική ελευθερία).

Κάθε μία από τις δώδεκα παραμέτρους στις ανωτέρω κατηγορίες βαθμολογείται σε κλίμακα από 0 έως 100. Η συνολική βαθμολογία μιας χώρας προέρχεται από τον μέσο όρο αυτών των δώδεκα παραμέτρων, με ίσο βάρος η κάθε μία.

Αναφορικά με τη Βουλγαρία, παρατίθεται το διάγραμμα με τις τιμές του Δείκτη από το 1995 έως το 2020.

Επιπλέον, κρίνεται ότι σχετικός με τον αναφερόμενο δείκτη είναι ο Freedom in the World Index³⁰ ο οποίος μετρά το βαθμό των πολιτικών ελευθεριών και των πολιτικών δικαιωμάτων σε κάθε κράτος, σε κλίμακα από 1 (most free) έως 7 (least free).

Για να χαρακτηριστεί ως «εκλογική δημοκρατία», ένα κράτος πρέπει να πληροί τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Ύπαρξη ανταγωνιστικού, πολυκομματικού πολιτικού συστήματος.
2. Ψήφος ενηλίκων για όλους τους πολίτες που δεν έχουν καταδικαστεί για ποινικά αδικήματα.
3. Πρόσβαση των πολιτικών κομμάτων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και μέσω γενικά ανοικτής πολιτικής εκστρατείας.

Ο δείκτης συντάσσεται κάθε χρόνο από μια ομάδα αναλυτών και ειδικών συμβούλων. Η έκδοση του 2019 περιελάμβανε περισσότερους από 100 αναλυτές και περισσότερους από 30 συμβούλους. Οι αναλυτές, οι οποίοι ετοιμάζουν τα σχέδια εκθέσεων και βαθμολογιών, χρησιμοποιούν ένα ευρύ φάσμα πηγών, όπως άρθρα ειδήσεων, ακαδημαϊκές αναλύσεις, αναφορές από μη κυβερνητικές οργανώσεις, μεμονωμένες επαγγελματικές επαφές και επιτόπια έρευνα. Οι αναλυτές βαθμολογούν χώρες βάσει των συνθηκών και των γεγονότων εντός των συνόρων τους κατά την περίοδο κάλυψης. Οι προτεινόμενες βαθμολογίες των αναλυτών συζητούνται σε μια σειρά συνεδριάσεων που διοργανώνονται ανά περιοχή και παρακολουθούνται από το προσωπικό του Freedom House και μια ομάδα εμπειρογνομόνων

³⁰ Freedom House, Freedom in the World, 2020 <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>

συμβούλων. Τα τελικά αποτελέσματα αντιπροσωπεύουν τη συναίνεση των αναλυτών, των συμβούλων και του προσωπικού.

Η διαδικασία βαθμολογίας χρησιμοποιεί ένα σύστημα τριών επιπέδων. Οι παράμετροι για τα πολιτικά δικαιώματα ομαδοποιούνται σε τρεις υποκατηγορίες: Εκλογική διαδικασία (3 υποπαράμετροι), Πολιτικός Πλουραλισμός και Συμμετοχή (4) και Λειτουργία της Κυβέρνησης (3). Οι παράμετροι για τις πολιτικές ελευθερίες ομαδοποιούνται σε τέσσερις υποκατηγορίες: Ελευθερία έκφρασης και πίστης (4 υποπαράμετροι), Συνεργατικά και Οργανωτικά Δικαιώματα (3), Κράτος Δικαίου (4) και Προσωπική Αυτονομία και Ατομικά Δικαιώματα (4). Η υψηλότερη συνολική βαθμολογία που μπορεί να απονεμηθεί για πολιτικά κριτήρια είναι 40 (ή βαθμολογία 4 για καθεμία από τις 10 παραμέτρους). Η υψηλότερη συνολική βαθμολογία που μπορεί να απονεμηθεί για τις πολιτικές ελευθερίες είναι 60 (ή βαθμολογία 4 για καθεμία από τις 15 παραμέτρους). Οι βαθμολογίες από την προηγούμενη έκδοση χρησιμοποιούνται ως σημείο αναφοράς για το τρέχον έτος υπό εξέταση.

Οι αξιολογήσεις των κρατών διακρίνονται, όπως παρακάτω :

1. Οι χώρες με βαθμολογία 1 απολαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα πολιτικών δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των ελεύθερων και δίκαιων εκλογών. Οι υποψήφιοι που εκλέγονται στην πραγματικότητα κυριαρχούν, τα πολιτικά κόμματα είναι ανταγωνιστικά, η αντιπολίτευση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και απολαμβάνει πραγματική εξουσία και τα συμφέροντα των μειονοτικών ομάδων εκπροσωπούνται επαρκώς στην πολιτική και την κυβέρνηση.

2. Οι χώρες με βαθμολογία 2 έχουν ελαφρώς ασθενέστερα πολιτικά δικαιώματα από εκείνα με βαθμολογία 1 λόγω παραγόντων όπως η πολιτική

διαφθορά, τα όρια στη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων και των ομάδων της αντιπολίτευσης και οι λανθασμένες εκλογικές διαδικασίες.

3, 4, 5. Χώρες με βαθμολογία 3, 4 ή 5 είτε μέτρια προστατεύουν σχεδόν όλα τα πολιτικά δικαιώματα είτε προστατεύουν έντονα ορισμένα πολιτικά δικαιώματα ενώ παραμελούν άλλα. Οι ίδιοι παράγοντες που υπονομεύουν την ελευθερία σε χώρες με βαθμολογία 2 μπορούν επίσης να αποδυναμώσουν τα πολιτικά δικαιώματα σε εκείνες με βαθμολογία 3, 4 ή 5, αλλά σε μεγαλύτερο βαθμό σε κάθε διαδοχική βαθμολογία.

6. Χώρες με βαθμολογία 6 έχουν πολύ περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα. Κυριαρχούνται από αυταρχικά καθεστώτα, συχνά με ηγέτες ή κόμματα που αρχικά ανέλαβαν την εξουσία με βία και υφίστανται εδώ και δεκαετίες. Μπορούν να διεξάγουν αυστηρά ελεγχόμενες εκλογές και να παρέχουν περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα, όπως κάποια εκπροσώπηση ή αυτονομία για μειονοτικές ομάδες.

7. Οι χώρες με βαθμολογία 7 έχουν λίγα ή καθόλου πολιτικά δικαιώματα λόγω της σοβαρής κυβερνητικής καταπίεσης, μερικές φορές σε συνδυασμό με εμφύλιο πόλεμο. Ενώ μερικά είναι αστυνομικά κράτη, άλλα μπορεί να στερούνται εξουσιοδοτημένης και λειτουργικής κεντρικής κυβέρνησης και να υποφέρουν από ακραία βία ή να κυβερνώνται από περιφερειακούς πολέμαρχους.

ε. Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (GCI)³¹

Ο Δείκτης Ανταγωνιστικότητας ενσωματώνει τις μακροοικονομικές και τις μικρο-επιχειρηματικές πτυχές της ανταγωνιστικότητας σε έναν ενιαίο δείκτη. Σκοπός του Δείκτη είναι να αξιολογεί την ικανότητα των χωρών να

³¹ Trading Economics, competitiveness Index, 2020 <https://tradingeconomics.com/country-list/competitiveness-index>

παρέχουν υψηλά επίπεδα ευημερίας στους πολίτες τους. Αυτό με τη σειρά του εξαρτάται από το πόσο παραγωγικά μια χώρα χρησιμοποιεί τους διαθέσιμους πόρους. Επομένως, ο Δείκτης Ανταγωνιστικότητας μετρά το σύνολο των θεσμών, των πολιτικών και των παραγόντων που καθορίζουν τα βιώσιμα τρέχοντα και μεσοπρόθεσμα επίπεδα οικονομικής ευημερίας.

Ο Δείκτης αποτελείται από περισσότερες από 110 μεταβλητές. Οι μεταβλητές οργανώνονται σε δώδεκα πυλώνες, με κάθε πυλώνα να αντιπροσωπεύει μια περιοχή που θεωρείται καθοριστικός παράγοντας της ανταγωνιστικότητας.

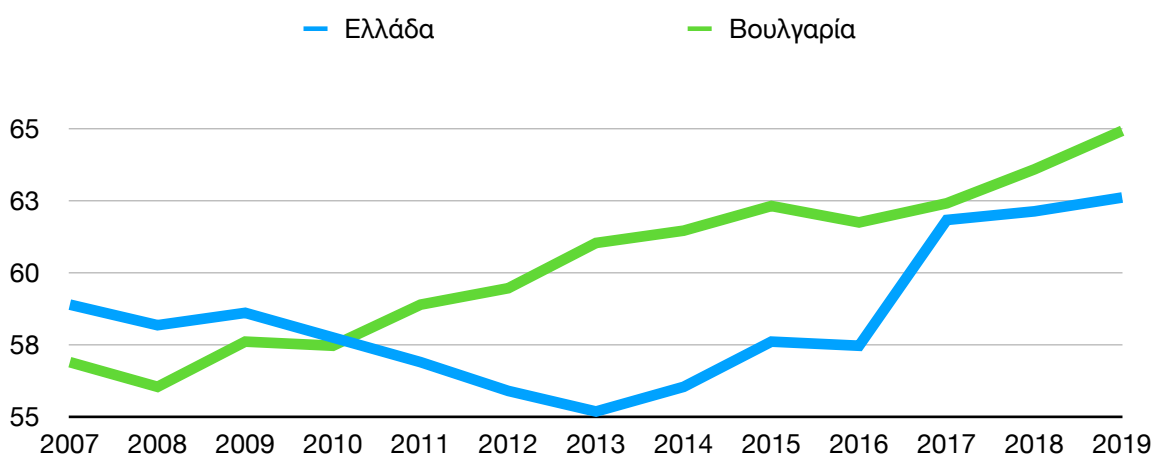
Οι δώδεκα πυλώνες ανταγωνιστικότητας :

1. Θεσμοί
2. Υποδομές
3. Μακροοικονομική Ανάπτυξη
4. Αποτελεσματικό Σύστημα Υγείας και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
5. Ανώτατη Εκπαίδευση και Κατάρτιση
6. Αποτελεσματικές Αγορές Αγαθών
7. Αποτελεσματικές Αγορές Εργασίας
8. Χρηματοοικονομικές Αγορές
9. Ικανότητα Αξιοποίησης της Υπάρχουσας Τεχνολογίας
10. Μέγεθος Αγοράς - τόσο εγχώριο όσο και διεθνές
11. Παραγωγή Νέων και Διαφορετικών Προϊόντων με τις πιο Εξελιγμένες Διαδικασίες Παραγωγής
12. Καινοτομία

Ο αντίκτυπος κάθε πυλώνα στην ανταγωνιστικότητα ποικίλλει μεταξύ των χωρών, ανάλογα με τα στάδια οικονομικής τους ανάπτυξης. Επομένως, κατά τον υπολογισμό του Δείκτη, οι πυλώνες έχουν διαφορετικά βάρη ανάλογα με το κατά κεφαλήν εισόδημα του κράτους. Ο Παγκόσμιος Δείκτης

Ανταγωνιστικότητα μοιάζει με τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας, ο οποίος εξετάζει επίσης παράγοντες που επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη (αλλά όχι τόσο όσο ο Δείκτης Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας).

Ο Δείκτης, έως το 2016 λάμβανε τιμές από το 1 έως το 7. Πλέον λαμβάνει τιμές από το 0 έως το 100, όπου το 100 αντικατροπτίζει την πιο ανταγωνιστική οικονομία (αντίστοιχα το 7 για τα έτη πριν το 2016). Προβαίνοντας στην αντίστοιχη μετατροπή, το διάγραμμα του Δείκτη για τη Βουλγαρία από το 2007 έως το 2019 είναι το εξής:

στ. Δείκτης “Ease of Doing Business Index”

Ο Δείκτης Doing Business έχει ως στόχο τη μέτρηση των κανονισμών που επηρεάζουν άμεσα τις επιχειρήσεις και δεν μετρά πιο γενικές συνθήκες. Οι υψηλότερες βαθμολογίες υποδεικνύουν καλύτερους, συνήθως απλούστερους, κανονισμούς για τις επιχειρήσεις και ισχυρότερη προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

Ο Δείκτης βασίζεται στην εμπειρική έρευνα για να καθορίσει το βέλτιστο επίπεδο ρύθμισης των επιχειρήσεων - για παράδειγμα, ποια είναι η διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών και ποιος είναι ο βέλτιστος βαθμός κοινωνικής προστασίας, καθώς επίσης σε υποθέσεις για τη νομική μορφή της επιχείρησης, το μέγεθος, την τοποθεσία και τη φύση των δραστηριοτήτων της.

Η κατάταξη των κρατών στον δείκτη βασίζεται στον μέσο όρο των 10 παραμέτρων:

1. Έναρξη επιχείρησης: Διαδικασίες, χρόνος, κόστος και ελάχιστο κεφάλαιο για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης.

2. Αντιμετώπιση των αδειών κατασκευής : Διαδικασίες, χρόνος και κόστος κατασκευής υποδομών.

3. Λήψη ηλεκτρικής ενέργειας: Διαδικασίες, χρόνος και κόστος που απαιτείται για μια επιχείρηση για να αποκτήσει μόνιμη σύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας για μια νεόδμητη εγκατάσταση.

4. Εγγραφή ακινήτου: Διαδικασίες, χρόνος και κόστος για την εγγραφή εμπορικών ακινήτων.

5. Λήψη πίστωσης: Ισχύς του δείκτη νομικών δικαιωμάτων.

6. Προστασία επενδυτών.

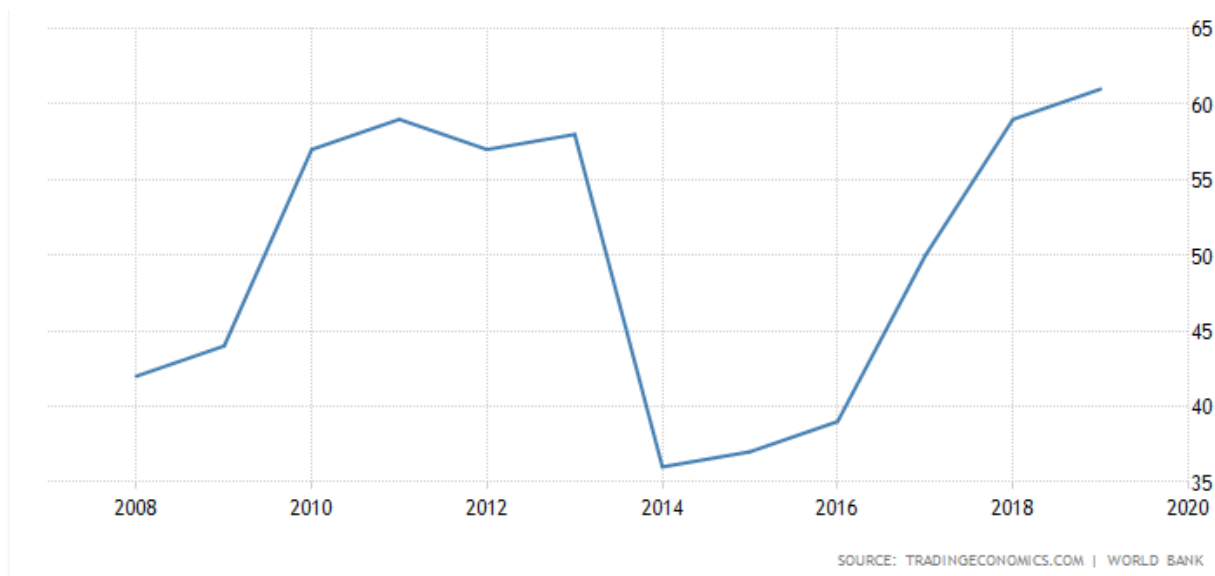
7. Πληρωμή φόρων: Αριθμός καταβαλλόμενων φόρων, ώρες ανά έτος που δαπανάται για την προετοιμασία των φορολογικών δηλώσεων και συνολικός φόρος που καταβάλλεται ως μερίδιο του μεικτού κέρδους.

8. Διασυνοριακές συναλλαγές: Αριθμός εγγράφων, κόστος και χρόνος που απαιτείται για εξαγωγή και εισαγωγή.

9. Επιβολή συμβάσεων: Διαδικασίες, χρόνος και κόστος για την εκτέλεση σύμβασης.

10. Επίλυση αφερεγγυότητας: Ο χρόνος, το κόστος και το ποσοστό ανάκτησης (%) στο πλαίσιο της διαδικασίας πτώχευσης.

Το γράφημα του Δείκτη για τη Βουλγαρία, από το 2008 έως το 2019, είναι το εξής:

ζ. Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς (CPI)

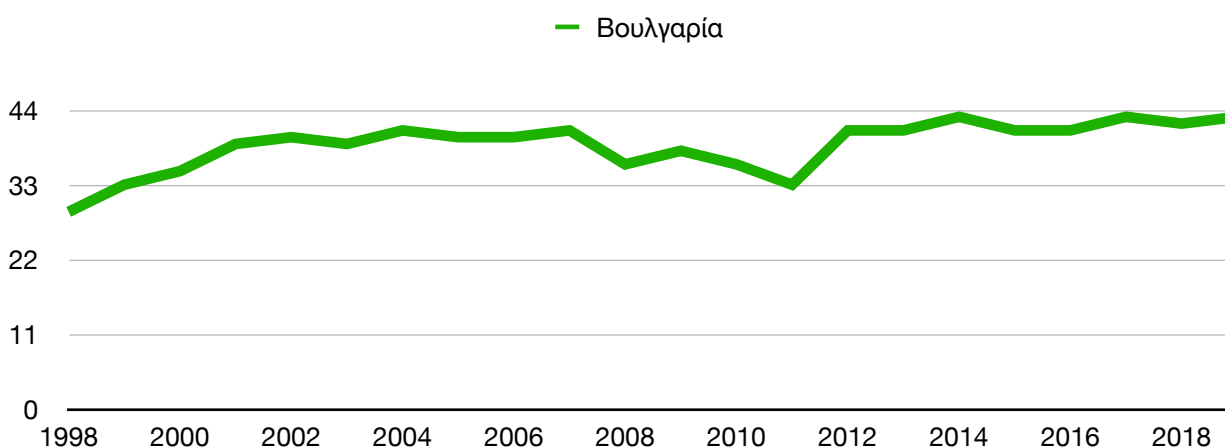
Ο Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς (CPI) είναι ένας δείκτης ο οποίος κατατάσσει τις χώρες με βάση τα αντιληπτά επίπεδα διαφθοράς του δημόσιου τομέα. Γενικά, ο Δείκτης ορίζει τη διαφθορά ως «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος».

Η εξαγωγή συμπερασμάτων και η σύνταξη της βαθμολόγησης των κρατών λαμβάνει υπόψη 16 διαφορετικές έρευνες και αξιολογήσεις από 12 διαφορετικά ιδρύματα. Τα ιδρύματα είναι:

1. Αφρικανική Τράπεζα Ανάπτυξης (με έδρα την Ακτή Ελεφαντοστού)
2. Ίδρυμα Bertelsmann (με έδρα τη Γερμανία)
3. Economist Intelligence Unit (με έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο)
4. Freedom House (με έδρα στις ΗΠΑ)

5. Global Insight (με έδρα στις ΗΠΑ)
6. Διεθνές Ινστιτούτο Ανάπτυξης Διαχείρισης (με έδρα την Ελβετία)
7. Συμβουλευτική για πολιτικούς και οικονομικούς κινδύνους (με έδρα το Χονγκ Κονγκ)
8. PRS Group, Inc., (με έδρα τις ΗΠΑ)
9. Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ
10. Παγκόσμια Τράπεζα
11. Παγκόσμιος Θεσμός για τη Δικαιοσύνη (με έδρα στις ΗΠΑ)

Η Βουλγαρία μετέχει στο δείκτη από το 1998³². Ο Δείκτης αρχικά, από το 1995 έως το 2011 λάμβανε τιμές 0-10, ενώ από 2012 λαμβάνει τιμές 0-100. Με αναγωγή στην εκατοσταβάθμια κλίμακα η βαθμολογία της Βουλγαρίας παρουσιάζεται παρακάτω. Η Βουλγαρία, το 2019, συγκέντρωσε 43 βαθμούς και κατέχει την 74 θέση από 180 αξιολογηθήσες χώρες. Η Ελλάδα, τον ίδιο χρόνο συγκέντρωσε 48 βαθμούς και κατέχει την 60η θέση.

³² Transparency International Bulgaria “Corruption Perception Index 2019” <https://www.transparency.org/en/countries/bulgaria>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ

Η οικονομική ανάπτυξη της Βουλγαρίας από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου έως και σήμερα μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις διακριτές φάσεις: απότομη μετάβαση, ανάπτυξη, σταθεροποίηση και ανάκαμψη. Η πρώτη φάση διήρκεσε σχεδόν δέκα χρόνια και χαρακτηρίστηκε από σημαντική πτώση της παραγωγής (περίπου στο 40% των επιπέδων του 1989). Η σταθερότητα των τιμών επανήλθε με την καθιέρωση του νομισματικού συμβουλίου το 1997. Κατά τη δεύτερη φάση, η οποία διήρκεσε από το 2000 έως την έναρξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οικονομία γνώρισε δυναμική ανάπτυξη, κατά 6% μέσο όρο ετησίως. Η οικονομική ανάκαμψη σταμάτησε από μια απότομη ύφεση το 2009, με συνέπεια την οριακή ανάπτυξη. Η οικονομία επέστρεψε σε πιο δυναμικούς ρυθμούς ανάπτυξης, άνω του 3,5%, το 2015. Γενικά, για τους κρίσιμους θεσμούς και τη διαδικασία οικονομικής μετάβασης της Βουλγαρίας, με βάση την ανάλυση των δεικτών, δύναται να εξαχθούν τα κάτωθι συμπεράσματα:

α. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης 1ης Γενιάς (1989-2014)

Από το διάγραμμα που παρουσιάζεται στο προηγούμενο κεφάλαιο είναι εμφανές ότι η πολιτική κρίση που ταλάνισε τη χώρα το διάστημα 1992-96 είχε άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία της χώρας. Δυστυχώς, παρά την ανάκαμψη που ακολούθησε την κρίση και την σταθεροποίηση της κατάστασης το 2000, η χώρα δεν επωφελήθηκε ουσιαστικά από τη δυναμική ανάπτυξή της καθώς κανένας δείκτης μετάβασης της ΕΤΑΑ δεν βελτιώθηκε έως και το 2014.

Ουραγός στην προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης της χώρας στάθηκε η Διακυβέρνηση - Αναδιοργάνωση των Επιχειρήσεων με μέσο όρο

βαθμολογίας 2,7. Δηλαδή, μία πολιτική ελεγχόμενων επιδοτήσεων και αδυναμίας επιβολής της νομοθεσίας χαρακτηρίζει την οικονομική κατάσταση στη χώρα.

Αναφορικά με το επίπεδο Διακυβέρνησης της χώρας αξίζει να επισημανθεί ότι η Βουλγαρία αντιμετωπίζει προκλήσεις λόγω διαρθρωτικών περιορισμών, όπως η απώλεια ανθρώπινου κεφαλαίου, που απαιτούν μακροπρόθεσμη στρατηγική σκέψη και εφαρμογή πολιτικών σε διάφορους τομείς.

Οι περισσότερες πτυχές της δημόσιας διακυβέρνησης υστερούν σε σχέση με τα πρότυπα της ΕΕ, χρησιμοποιώντας τους δείκτες παγκόσμιας διακυβέρνησης (WGI)³³ της Παγκόσμιας Τράπεζας ως σημείο αναφοράς. Σύμφωνα με την WGI, οι πιο προβληματικοί τομείς είναι ο έλεγχος της διαφθοράς και η λειτουργία του κράτους δικαίου. Στην πραγματικότητα, παρατηρούνται εμπόδια στην πρόσβαση στην αγορά σε ορισμένους τομείς και έλλειψη ισότιμων όρων ανταγωνισμού.

Η πολυεπίπεδη δομή διακυβέρνησης της χώρας παραμένει προβληματική λόγω των μεγάλων περιφερειακών ανισοτήτων, του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών και της ανεπαρκούς διοικητικής ικανότητας. Η Βουλγαρία διαθέτει ένα ενιαίο σύστημα διακυβέρνησης με τρία επίπεδα: κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό. Η δημόσια διοίκηση είναι ιδιαίτερα συγκεντρωτική με πάνω από το 75% της απασχόλησης της γενικής κυβέρνησης να βρίσκεται εντός της κεντρικής κυβέρνησης. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκθέσεις της ΕΚ, η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης ήταν αργή.

³³ World Bank “Worldwide Governance Indicators”, 2020 <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/worldwide-governance-indicators>

Οι Παγκόσμιοι Δείκτες Διακυβέρνησης της Παγκόσμιας Τράπεζας (WGI) δείχνουν ότι τα πιο ανησυχητικά ζητήματα στη Βουλγαρία είναι ο περιορισμός της διαφθοράς, η επιβολή κράτους δικαίου και η αποτελεσματικότητα της Κεντρικής Διοίκησης.

Στον αντίποδα, κατά το προαναφερθέν διάστημα, η Βουλγαρία σημείωσε αξιοσημείωτη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της από βαθμολογία 1 (1990) σε βαθμολογία 3 (2008). Έκτοτε, δεν είχε λάβει τα αναγκαία μέτρα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της με αποτέλεσμα τη σταθεροποίηση της υφιστάμενης κατάστασης. Η βαθμολογία της χώρας ήταν 3 (το διάστημα 2008-2014) δηλαδή η πολιτική ανταγωνισμού αποσκοπούσε μόνον στην επιβολή μέτρων για τη μείωση της κατάχρησης και την προώθηση ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος και όχι στην ανάληψη δράσεων.

β. Δείκτες Μετάβασης της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης 2ης Γενιάς (2017-)

Σε συνέχεια των δεικτών 1ης γενιάς και την αλλαγή βαθμολόγησης, διακρίνεται από το διάγραμμα του προηγούμενου κεφαλαίου ότι η Διακυβέρνηση και η Ανταγωνιστικότητα αποτελούν τα αδύναμα στοιχεία που σχετίζονται με την οικονομική κατάσταση της χώρας.

Σχετικά με τη Διακυβέρνηση της χώρας, πρέπει να τονισθεί ότι η κατάσταση φθίνει συνεχώς. Κυρίαρχη συνιστώσα της σταθερά επιδεινούμενης κατάστασης αποτελεί η αδυναμία εφαρμογής μεταρρυθμίσεων επί της Δικαστικής Εξουσίας και της απονομής Δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, ενώ το δικαστικό σώμα έχει επωφεληθεί από νομικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις που συνδέονται με την ένταξη της Βουλγαρίας στην ΕΕ, οι καθυστερήσεις στην έκδοση δικαστικών αποφάσεων αποτελούν σημαντικό ζήτημα, ενώ το δικαστικό σύστημα παραμένει ο λιγότερο

αξιόπιστος Θεσμός. Επιπλέον, η αντιληπτή ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ αν και έχει βελτιωθεί σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια.

Συναφώς, ο Ποινικός Κώδικας απαγορεύει διάφορους τύπους διαφθοράς, όπως διευκολύνσεις πληρωμών, δωροδοκία ξένων αξιωματούχων και εκβιασμούς. Ωστόσο, το περίπλοκο νομικό πλαίσιο και η αδυναμία επιβολής εμποδίζουν την ικανότητα της χώρας να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά όλες τις προκλήσεις.

γ. Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (HDI)

Διακρίνεται ότι την πρώτη μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού ο δείκτης παραμένει σταθερός, αυξάνεται σταθερά τη δεύτερη δεκαετία ενώ κατά την τρίτη δεκαετία παρουσιάζει σταθεροποιητικές τάσεις.

Σχετικά με το ανωτέρω διάγραμμα, παρουσιάζεται λεπτομερώς η συμβολή των συνιστουσών στη συνολική αξιολόγηση του Δείκτη. Διακρίνεται ότι από το 2015 υφίσταται μια πτώση της συνιστώσας “παιδεία - δεξιότητες”.

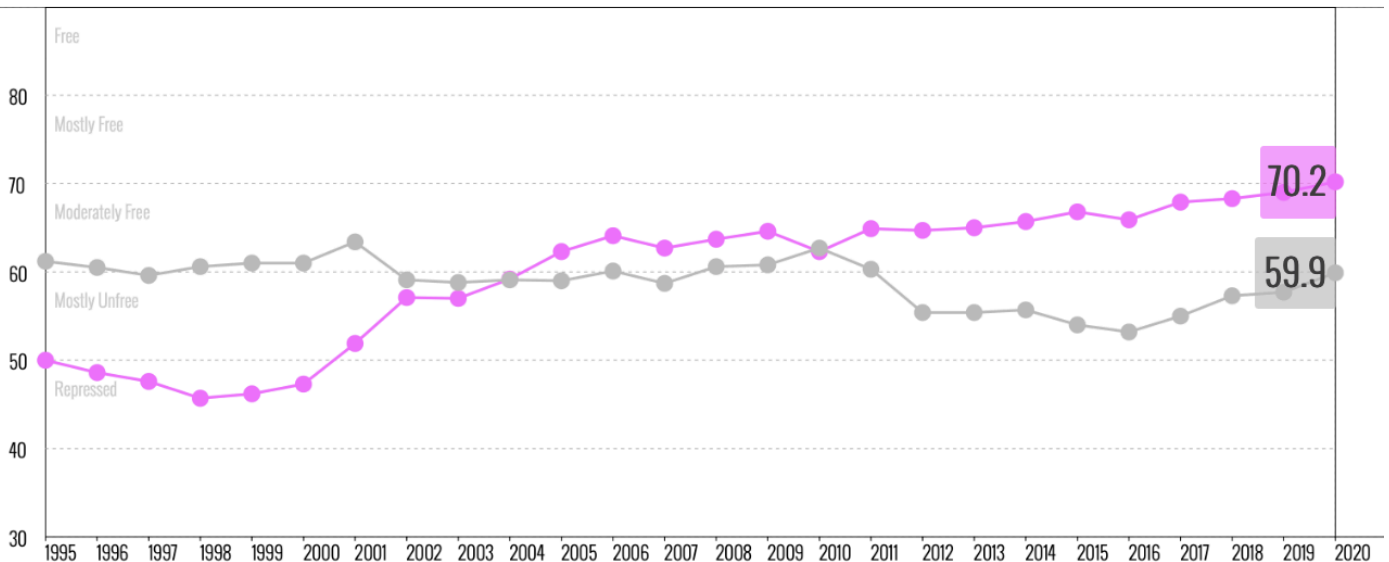
Η ανάλυση του Δείκτη καταδεικνύει ότι μεταξύ των ετών 1990 και 2018, ο HDI αυξήθηκε κατά 17,5% (από 0,694 σε 0,816). Επιπλέον, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ανά κάτοικο αυξήθηκε κατά 131% από \$8.518 σε \$19.646.

δ. Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας

Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας της Βουλγαρίας είναι 70,2, καθιστώντας την οικονομία της την 36η πιο ελεύθερη για το έτος 2020. Η συνολική βαθμολογία της αυξήθηκε κατά 1,2 βαθμούς λόγω της αύξησης της βαθμολογίας για την διαφάνεια της κυβέρνησης. Η Βουλγαρία κατατάσσεται 19η μεταξύ 45 χωρών στην περιοχή της Ευρώπης και η συνολική βαθμολογία της είναι ακριβώς πάνω από τον περιφερειακό μέσο όρο και πολύ πάνω από τον παγκόσμιο μέσο όρο.

Δύναται να ειπωθεί ότι στο διάγραμμα διακρίνεται μια φθίνουσα πορεία από το 1995 έως και το 2000, στη συνέχεια ο Δείκτης κινείται με πολύ αυξητικούς ρυθμούς για 5 χρόνια (2000 - 2005) και εν τελεί ακολουθεί μια ήπια αύξηση από το 2006 έως και σήμερα. Πλέον, η Βουλγαρία έχει εισέλθει στις τάξεις των πιο ελεύθερων οικονομιών. Η βελτίωση της οικονομικής ελευθερίας σχετίζεται και από τη σταθερή αύξηση του ΑΕΠ κατά τα τελευταία πέντε χρόνια.

Προς μία πληρέστερη κατανόηση του Δείκτη κρίνεται απαραίτητο να συγκριθούν οι Δείκτες μεταξύ της Ελλάδας και της Βουλγαρίας.

Η ανάλυση των επιμέρους συνιστωσών, για τη Βουλγαρία, περιγραφικά, είναι η εξής:

1. Κράτος Δικαίου

Τα δικαιώματα στην ιδιοκτησία δεν προστατεύονται επαρκώς. Η νομολογία είναι μη συνεπής και το δικαστικό σώμα εξακολουθεί να είναι ο λιγότερο αξιόπιστος θεσμός στη χώρα. Η Βουλγαρία έχει μια από τις χαμηλότερες βαθμολογίες στην Ευρώπη σχετικά με τον Δείκτη Αντιλήψεων Διαφθοράς και η Διεθνής Διαφάνεια αναφέρει επίμονα προβλήματα που περιλαμβάνουν “μαύρο” χρήμα στην πολιτική, έλλειψη ομοιόμορφων πολιτικών κατά της διαφθοράς, μη διαφανείς διορισμούς και έλλειψη πολιτική δεοντολογίας για το κοινοβούλιο.

2. Μέγεθος του Κράτους

Οι ατομικοί συντελεστές φόρου εισοδήματος και εταιρειών είναι κατ'αποκοπή 10%. Άλλοι φόροι περιλαμβάνουν τους φόρους προστιθέμενης αξίας και περιουσίας. Η συνολική φορολογική επιβάρυνση ισούται με 27,7% του συνολικού εγχώριου εισοδήματος. Οι κρατικές δαπάνες ανήλθαν στο 33,6% της παραγωγής της χώρας (ΑΕΠ) τα τελευταία τρία χρόνια και τα

πλεονασματικά του προϋπολογισμού έχουν κατά μέσο όρο 0,8% του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος ισοδυναμεί με 20,5% του ΑΕΠ.

3. Ρυθμιστικό Περιβάλλον

Οι πιο αδύναμοι τομείς στη βαθμολογία Ease of Doing Business της Παγκόσμιας Τράπεζας το 2019 για τη Βουλγαρία είναι η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και η επίλυση της αφερεγγυότητας. Η κυβέρνηση έχει παρατείνει την περίοδο αναμονής που απαιτείται για την υποβολή αιτήσεων για επιδόματα ανεργίας, αλλά η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας μειώθηκε. Παρά τη σχετική σημασία του αγροτικού τομέα της Βουλγαρίας στην παροχή απασχόλησης, οι γεωργικές επιδοτήσεις της ΕΕ αναμένεται να μειωθούν.

4. Ανοιχτές Αγορές

Η συνολική αξία των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών είναι 128,1% του ΑΕΠ. Ο μέσος σταθμισμένος δασμολογικός συντελεστής (κοινός μεταξύ των μελών της ΕΕ) είναι 1,8%. Η Βουλγαρία έχει επιπλέον 116 εμπόδια μη ειδικού χαρακτήρα για κάθε χώρα. Τα γραφειοκρατικά και κανονιστικά εμπόδια συνεχίζουν να παρεμποδίζουν το επενδυτικό κλίμα. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι ανεπτυγμένος και σχετικά σταθερός.

Αναφορικά με τη Βουλγαρία³⁴, ο Δείκτης Freedom in the World Index εντάσσει τη χώρα στις ελεύθερες δημοκρατίες συγκεντρώνοντας, το 2020, βαθμολογία 80 στα 100 (η Ελλάδα έχει βαθμολογία 88 στα 100). Συγκεκριμένα, η Βουλγαρία συγκέντρωσε βαθμολογία 34 στα 40 στην

³⁴ Freedom House, Bulgaria, 2020 <https://freedomhouse.org/country/bulgaria/freedom-world/2020>

παράμετρο πολιτικά δικαιώματα και 46 στα 60 στην παράμετρο ελευθερίες πολιτών. Οι κύριοι τομείς που υστέρησε η Βουλγαρία είναι :

1. Καταπολέμηση της Διαφθοράς (βαθμολογία 2 στα 4)

Οι νόμοι για την καταπολέμηση της διαφθοράς δεν εφαρμόζονται επαρκώς, συμπεριλαμβανομένων και σε περιπτώσεις πολιτικών προσώπων, που συμβάλλουν στην προώθηση κουλτούρας ατιμωρησίας. Η χώρα εξακολουθεί να υπόκειται σε μακροπρόθεσμη παρακολούθηση από τον μηχανισμό συνεργασίας και επαλήθευσης της ΕΕ, του οποίου οι ετήσιες εκθέσεις απαιτούν νέες νομοθετικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Τον Ιανουάριο του 2018, το κοινοβούλιο ανέτρεψε ένα προεδρικό βέτο και ενέκρινε νομοθεσία που δημιούργησε μια κεντρική επιτροπή κατά της διαφθοράς για την αντικατάσταση πολλών υπαρχόντων θεσμικών οργάνων. Το ιστορικό των επιτευγμάτων της επιτροπής είναι αναιμικό μέχρι σήμερα - παρά το γεγονός ότι είχε εκτεταμένα προνόμια που ενισχύθηκαν περαιτέρω στο τέλος του 2018. Τον Ιούλιο του 2019, ένα σκάνδαλο που αφορούσε τα προσωπικά περιουσιακά στοιχεία του διευθυντή της επιτροπής κατά της διαφθοράς οδήγησε στην παραίτηση του, υπονομεύοντας περαιτέρω τόσο την εξουσία της επιτροπής στην κοινωνία όσο και την αποτελεσματικότητά της.

2. Ανεξάρτητα ΜΜΕ

Το Σύνταγμα προστατεύει την ελευθερία της έκφρασης συμπεριλαμβανομένου του τύπου, αλλά οι δημοσιογράφοι αντιμετωπίζουν απειλές και πιέσεις από τους ιδιοκτήτες αυτών. Παρόλο που ο τομέας των μέσων ενημέρωσης παραμένει πλουραλιστικός, πολλά μέσα εξαρτώνται από τις οικονομικές συνεισφορές του κράτους (μέσω της διαφήμισης), δεχόμενη

πίεση για φιλική προς την κυβέρνηση κάλυψη. Αρκετές αρνητικές εξελίξεις τόσο στα ιδιωτικά όσο και στα δημόσια μέσα εμφανίστηκαν το 2019.

3. Ισότιμη Μεταχείριση του Πληθυσμού

Οι εθνοτικές μειονότητες, ιδίως οι Ρομά, αντιμετωπίζουν διακρίσεις στην απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και τη στέγαση, αν και η κυβέρνηση και οι ΜΚΟ λειτουργούν ορισμένα προγράμματα που αποσκοπούν στη βελτίωση της κοινωνικής τους ένταξης.

Σύμφωνα με πληροφορίες, οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο αντιμετώπισαν διάφορες μορφές κακομεταχείρισης από τις βουλγαρικές αρχές, όπως ξυλοδαρμούς και εκβιασμούς. Σύμφωνα με έκθεση του Ιουλίου 2018 από το Ίδρυμα Πρόσβασης στα Δικαιώματα της Βουλγαρίας, το ποσοστό κράτησης για τους αιτούντες άσυλο παρέμεινε υψηλό παρά την πτώση των νέων αφίξεων τα τελευταία χρόνια.

Η διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου είναι παράνομη, αλλά η κοινωνική προκατάληψη εναντίον των ΛΟΑΤ εξακολουθεί να υφίσταται.

Την άνοιξη του 2019, η στρατηγική για το παιδί (που περιγράφει τις πολιτικές για την προστασία των παιδιών) δέχθηκε επίθεση από μια κακόβουλη εκστρατεία εθνικιστικών και ριζοσπαστικών συντηρητικών ομάδων για να ανατρέψει την επικύρωση της σύμβασης της Κωνσταντινούπολης. Οι διαμαρτυρίες αυτών των ομάδων κατά του πρόσφατα εγκριθέντος νόμου για τις κοινωνικές υπηρεσίες οδήγησαν στην παραίτηση του υπουργού κοινωνικής και εργασιακής πολιτικής τον Νοέμβριο και την αναβολή της έναρξης ισχύος του νόμου, αφήνοντας πολλές περιθωριοποιημένες ομάδες χωρίς τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες.

Ένας νόμος για την ισότητα των φύλων, που ψηφίστηκε το 2016, σχεδιάστηκε για να ενθαρρύνει τις ίσες ευκαιρίες για τις γυναίκες αλλά οι διακρίσεις στην απασχόληση συνεχίζονται: οι γυναίκες απασχολούνται λιγότερο συχνά και αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες.

4. Ισότητα Ευκαιριών

Οι εργατικοί νόμοι παρέχουν βασική προστασία έναντι των συνθηκών εργασίας, αλλά δεν επεκτείνονται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Οι Ρομά και άλλες εθνοτικές μειονότητες είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στο εμπόριο σεξουαλικής και εργασιακής εκμετάλλευσης. Αν και η κυβέρνηση εντείνει τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και της τιμωρίας των δραστών, αυτά τα μέτρα δεν επιφέρουν μείωση των εγκλημάτων.

Γενικά, δύναται να ειπωθεί ότι η Βουλγαρία διεξάγει ανταγωνιστικές εκλογές και έχει δει πολλές μεταβιβάσεις εξουσίας τις τελευταίες δεκαετίες. Η χώρα συνεχίζει να αγωνίζεται με την πολιτική διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα. Ο τομέας των μέσων ενημέρωσης είναι λιγότερο πλουραλιστικός, καθώς η συγκέντρωση ιδιοκτησίας έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία 10 χρόνια. Οι δημοσιογράφοι αντιμετωπίζουν απειλές και ακόμη και βία κατά τη διάρκεια της εργασίας τους και μερικές φορές απολύονται επειδή δεν ακολουθούν τη συντακτική γραμμή. Οι εθνοτικές μειονότητες, ιδίως οι Ρομά, αντιμετωπίζουν διακρίσεις. Παρά τις ελλείψεις χρηματοδότησης και άλλα εμπόδια, οι ομάδες της κοινωνίας των πολιτών ήταν ενεργές και διαδραστικές.

ε. Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας (GCI)

Η Βουλγαρία κατατάχθηκε 49η στην τελευταία έκθεση παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του 2019, σημαντικότερη βελτίωση από την 79η θέση

πριν από δέκα χρόνια. Η χώρα έχει πολύ καλά αποτελέσματα στον τομέα του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, κυρίως λόγω του χαμηλού δημόσιου χρέους της χώρας, του χαμηλού και σταθερού πληθωρισμού και της σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Αντιθέτως, η χώρα έχει χαμηλή βαθμολογία στην ικανότητα καινοτομίας, στην αγορά προϊόντων και στην ποιότητα των Θεσμών.

Συγκριτικά αναφέρεται ότι η βαθμολογία της Ελλάδας είναι 62,6 (59η στον κόσμο).

στ. Δείκτης “Ease of Doing Business Index”

Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας Doing Business 2020³⁵, η Βουλγαρία κατέλαβε την 61η θέση από τις 190 οικονομίες, μειώνοντας δύο θέσεις από την προηγούμενη έκθεση. Οι διαδικασίες για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, την έναρξη μιας επιχείρησης και την καταβολή φόρων παραμένουν επαχθείς. Η κατάταξη της χώρας σημείωσε σημαντική πτώση από την 36η θέση το 2014.

ζ. Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς (CPI)

Σύμφωνα με τη Διεθνή Διαφάνεια, η Βουλγαρία έχει το υψηλότερο επίπεδο διαφθοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Βουλγαρική κυβέρνηση παραβλέπει την διαφθορά στα υψηλότερα επίπεδα εξουσίας. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει επανειλημμένα επιστήσει την προσοχή στο γεγονός ότι η Γενική Εισαγγελία της Βουλγαρίας είναι αναξιόπιστη και ασχολείται με απονομή επιλεκτικής

³⁵ World Bank “Doing Business. Measuring Business Regulations”, 2019 <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>

δικαιοσύνης σε σχέση με τους πολιτικούς αντιπάλους του κυβερνώντος κόμματος.

Η ελκυστικότητα των επενδύσεων της Βουλγαρίας μειώνεται από έτος σε έτος λόγω του προβλήματος της διαφθοράς. Οι εισροές ξένων επενδύσεων μειώθηκαν από 8 δισεκατομμύρια δολάρια σε 1,13 δισεκατομμύρια δολάρια από το 2008 έως το 2018. Λόγω των διογκωμένων φορολογικών συντελεστών, της πολυπλοκότητας της διαδικασίας απόκτησης δανείων, της συχνά μεταβαλλόμενης νομοθεσίας, των περίπλοκων διοικητικών υπηρεσιών, οι εταιρείες αποφεύγουν τον ΦΠΑ.

Η δυσαρέσκεια των πολιτών οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι η Βουλγαρία είναι η φτωχότερη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Βουλγαρίας είναι 9 χιλιάδες ευρώ, 20% λιγότερο από ό,τι στην Ελλάδα που πλήττεται από κρίσεις. Το 22% του πληθυσμού της χώρας ζει κάτω από το όριο της φτώχειας και ένα άλλο 23% των Βουλγάρων βρίσκεται στα πρόθυρα της φτώχειας. Η πανδημία επιτείνει την ανησυχία: έως το τέλος του έτους, η οικονομία της Βουλγαρίας αναμένεται να συρρικνωθεί κατά 7,2%.

Η πολιτική αστάθεια και η αντίληψη της διαφθοράς αποτελούν ανησυχητικά ζητήματα. Η πολιτική σταθερότητα βελτιώθηκε μετά τις εκλογές του 2017. Όσον αφορά τη διαφθορά, σχεδόν το 60% των επιχειρήσεων, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, ανέφεραν ότι πραγματοποίησαν άτυπες πληρωμές τουλάχιστον μία φορά.

Η Βουλγαρία κατατάχθηκε 77η από τις 180 χώρες στην έκθεση του 2018, κάτω από όλα τα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Συνέπεια αυτού είναι η εξασθένηση του ανταγωνισμού σε ορισμένους τομείς. Η έκθεση της

Transparency International (TI)³⁶ αναφέρει ότι η δίωξη και η τιμωρία των εγκλημάτων διαφθοράς γενικά παραμένουν ανεπαρκείς. Σύμφωνα με την TI, οι βασικές αδυναμίες του συστήματος επιβολής περιλαμβάνουν το βαρύ φόρτο εργασίας των δικαστικών υπαλλήλων και την έλλειψη επαρκούς κατάρτισης και εμπειρογνωμοσύνης των αρχών επιβολής.

Παρόλο αυτά, η τελευταία έκθεση (2019) της ΕΕ για τον Μηχανισμό Συνεργασίας και Επαλήθευσης (CVM)³⁷ αξιολογεί θετικά την πρόοδο της Βουλγαρίας στους τομείς της δικαστικής μεταρρύθμισης, της καταπολέμησης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος.

³⁶ Transparency International Bulgaria “Corruption Perception Index 2019” <https://transparency.bg/en/>

³⁷ European Commission “Commission reports on progress in Bulgaria under the Cooperation and Verification Mechanism”, 2019 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο
ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

α. Γενικά

Ενώ υπάρχει ευρεία συναίνεση ότι η διαφθορά έχει αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη, ορισμένοι ερευνητές συνεχίζουν να υποστηρίζουν ότι η διαφθορά μπορεί να δικαιολογηθεί οικονομικά καθώς παρέχει ευκαιρίες για παράκαμψη αναποτελεσματικών κανονισμών και γραφειοκρατίας και επιτρέπει στον ιδιωτικό τομέα να διορθώσει τις κυβερνητικές αποτυχίες και αναποτελεσματικότητά του. Ορισμένες μελέτες έχουν, επίσης, υποστηρίξει ότι ο επιζήμιος αντίκτυπος της διαφθοράς στην ανάπτυξη μπορεί να είναι συγκεκριμένος και να σχετίζεται με παράγοντες όπως το νομικό και θεσμικό πλαίσιο της χώρας, τη ποιότητα της διακυβέρνησης, το πολιτικό καθεστώς κ.λπ. Για παράδειγμα, μερικές μελέτες δείχνουν ότι ενώ η διαφθορά είναι επιζήμια σε χώρες όπου τα θεσμικά όργανα είναι αποτελεσματικά, μπορεί δυνητικά να αυξήσει την παραγωγικότητα και την επιχειρηματικότητα σε χώρες με υψηλή ρύθμιση που δεν διαθέτουν αποτελεσματικούς Θεσμούς και συστήματα διακυβέρνησης.

Αρχικά, θα πραγματοποιήσουμε μια ανασκόπηση στους δείκτες μέτρησης της ανάπτυξης, εκ των οποίων ο πλέον αναγνωρίσιμος και εφαρμόσιμος αποτελεί το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι για τη μέτρηση της οικονομικής ανάπτυξης χρησιμοποιείται ο Δείκτης φυσικής ποιότητας ζωής (PQLI) και ο Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (HDI).

β. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν³⁸

Ως εγχώριο ακαθάριστο προϊόν ορίζεται το σύνολο της αξία όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μιας χώρας κατά τη διάρκεια του έτους. Ως μέτρο καταγραφής της συνολικής εγχώριας παραγωγής, παρέχει αξιόπιστα στοιχεία για την υγεία της οικονομίας μιας χώρας.

Ο υπολογισμός του ΑΕΠ μιας χώρας περιλαμβάνει όλη την ιδιωτική και δημόσια κατανάλωση, τις κρατικές δαπάνες, τις επενδύσεις, τις προσθήκες σε ιδιωτικά αποθέματα, το καταβληθέν κόστος κατασκευής και το ξένο εμπορικό ισοζύγιο.

Από όλα τα στοιχεία που συνθέτουν το ΑΕΠ μιας χώρας, το εξωτερικό ισοζύγιο συναλλαγών είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Το ΑΕΠ μιας χώρας τείνει να αυξάνεται όταν η συνολική αξία αγαθών και υπηρεσιών που πωλούν εγχώριοι παραγωγοί σε ξένες χώρες υπερβαίνει τη συνολική αξία ξένων αγαθών και υπηρεσιών που αγοράζουν οι εγχώριοι καταναλωτές. Όταν συμβαίνει αυτή η κατάσταση, μια χώρα λέγεται ότι έχει εμπορικό πλεόνασμα. Εάν προκύψει η αντίθετη κατάσταση - εάν το ποσό που ξοδεύουν οι εγχώριοι καταναλωτές σε ξένα προϊόντα είναι μεγαλύτερο από το συνολικό άθροισμα αυτού που οι εγχώριοι παραγωγοί μπορούν να πουλήσουν σε ξένους καταναλωτές - αυτό ονομάζεται εμπορικό έλλειμμα. Σε αυτήν την περίπτωση, το ΑΕΠ μιας χώρας τείνει να μειώνεται.

Επιπλέον, υπάρχουν πολλές δημοφιλείς παραλλαγές μετρήσεως του ΑΕΠ που μπορούν να είναι χρήσιμες για διαφορετικούς σκοπούς:

1. Ονομαστικό ΑΕΠ: Το ΑΕΠ αξιολογείται σε τρέχουσες τιμές αγοράς, είτε στο τοπικό νόμισμα είτε σε δολάρια ΗΠΑ σε συναλλαγματικές ισοτιμίες

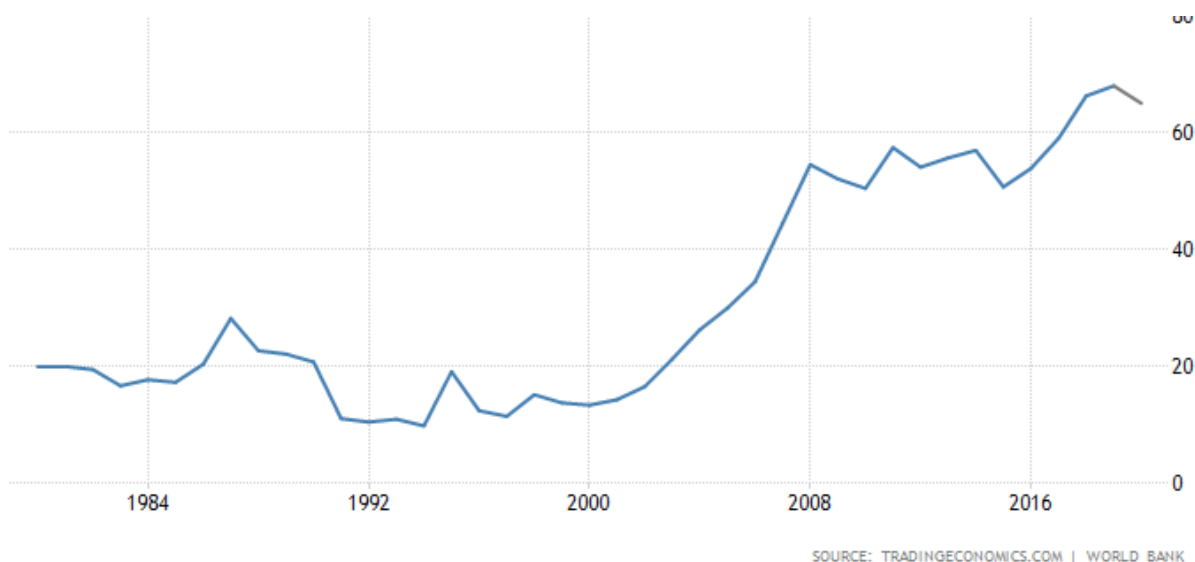
³⁸ <https://www.investopedia.com/terms/g/gdp.asp>

αγοράς συναλλάγματος, προκειμένου να συγκριθεί το ΑΕΠ των χωρών με καθαρά χρηματοοικονομικούς όρους.

2. Πραγματικό ΑΕΠ: Το πραγματικό ΑΕΠ είναι ένα μέτρο προσαρμοσμένο στον πληθωρισμό που αντικατοπτρίζει την ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από μια οικονομία σε ένα δεδομένο έτος, με τις τιμές να διατηρούνται σταθερές από έτος σε έτος προκειμένου να διαχωριστεί ο αντίκτυπος του πληθωρισμού ή του αποπληθωρισμού από την τάση σε έξοδο με την πάροδο του χρόνου.

3. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ: Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι το ΑΕΠ που αναλογεί ανά άτομο στον πληθυσμό μιας χώρας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μπορεί να δηλώνεται σε ονομαστικούς, πραγματικούς (προσαρμοσμένους στον πληθωρισμό).

Το ΑΕΠ της Βουλγαρίας³⁹ έχει όπως παρακάτω

γ. Διαφθορά και Οικονομική Ανάπτυξη

Κατόπιν των ανωτέρω, θα ερευνήσουμε και εν τελεί θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η διαφθορά όχι μόνο επηρεάζει την οικονομική

³⁹ Trading Economics, Bulgaria <https://tradingeconomics.com/bulgaria/gdp>

ανάπτυξη, αλλά επηρεάζει επίσης την ισότιμη κατανομή των πόρων στον πληθυσμό, αυξάνοντας τις εισοδηματικές ανισότητες, υπονομεύοντας την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας και τελικά οδηγώντας σε χαμηλότερα επίπεδα ανθρώπινης ανάπτυξης. Αυτό με τη σειρά του, μπορεί να υπονομεύσει τη μακροπρόθεσμη βιώσιμη ανάπτυξη, την οικονομική ανάπτυξη και την ισότητα.

Συγκεκριμένα :

1. Η Διαφθορά ως Εμπόδιο στην Οικονομική Ανάπτυξη⁴⁰

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, η βιβλιογραφία δείχνει γενικά ότι η διαφθορά έχει αρνητικό, άμεσο αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη. Η διαφθορά έχει επίσης έμμεσο αντίκτυπο στην οικονομική απόδοση μιας χώρας επηρεάζοντας πολλούς παράγοντες που τροφοδοτούν την οικονομική ανάπτυξη, όπως επενδύσεις, φορολογία, επίπεδο, σύνθεση και αποτελεσματικότητα των δημοσίων δαπανών.

Οι οικονομολόγοι, έχουν εντοπίσει πολυάριθμες πτυχές μέσω των οποίων η διαφθορά μπορεί να επηρεάσει την οικονομική ανάπτυξη:

(α) Η διαφθορά στρεβλώνει τα κίνητρα και τις δυνάμεις της αγοράς, οδηγώντας σε εσφαλμένη κατανομή πόρων.

(β) Η διαφθορά εκτρέπει τους πόρους, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπινων πόρων, σε «επικερδείς» δραστηριότητες παρά σε παραγωγικές δραστηριότητες.

⁴⁰ Transparency International “The impact of corruption on growth and inequality”, 2014 https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Impact_of_corruption_on_growth_and_inequality_2014.pdf

(γ) Η διαφθορά λειτουργεί ως αναποτελεσματικός φόρος επί των επιχειρήσεων, αυξάνοντας τελικά το κόστος παραγωγής και μειώνοντας την κερδοφορία των επενδύσεων.

(δ) Η διαφθορά μπορεί επίσης να μειώσει την παραγωγικότητα των επενδύσεων μειώνοντας την ποιότητα των πόρων. Για παράδειγμα, υπονομεύοντας την ποιότητα και την ποσότητα των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης, η διαφθορά μειώνει το ανθρώπινο κεφάλαιο μιας χώρας.

2. Η Διαφθορά Συσχετίζεται Αρνητικά με την Οικονομική Ανάπτυξη

Μελέτες σε μακροοικονομικό επίπεδο, χρησιμοποιώντας δεδομένα σε επίπεδο χώρας για να διερευνήσουν κυβερνητικές παραλλαγές τόσο στη διακυβέρνηση όσο και στους οικονομικούς δείκτες, διαπίστωσαν με συνέπεια ότι η διαφθορά μειώνει σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη.

Για παράδειγμα, τα δεδομένα μεταξύ χωρών δείχνουν ότι η διαφθορά συσχετίζεται σταθερά με χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, κατά κεφαλήν ΑΕΠ, οικονομική ισότητα, καθώς και χαμηλότερα επίπεδα ανθρώπινης ανάπτυξης.

Ομοίως, μια συστηματική ανασκόπηση των διαθέσιμων στοιχείων για την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη επιβεβαιώνει ότι η διαφθορά έχει άμεση και αρνητική επίδραση στην ανάπτυξη των χωρών με χαμηλό εισόδημα. Σύμφωνα με την ανάλυση, η διαφθορά έχει επίσης έμμεσες επιπτώσεις μέσω διαύλων αλληλεπίδρασης όπως επενδύσεις, ανθρώπινο κεφάλαιο και δημόσια χρηματοδότηση / δαπάνες.

Οι πλέον πρόσφατες μελέτες⁴¹ καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι μια αύξηση 1% στο επίπεδο διαφθοράς μειώνει τον ρυθμό ανάπτυξης κατά περίπου 0,72% ή διαφορετικά, μια αύξηση κατά μία μονάδα του δείκτη διαφθοράς μειώνει τον ρυθμό ανάπτυξης κατά 0,545 εκατοστιαίες μονάδες. Ο πιο σημαντικός πυλώνας μέσω του οποίου η διαφθορά επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη είναι η πολιτική αστάθεια.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα είναι πιο γενικά. Η διαφθορά είναι πιο διαδεδομένη όταν υπάρχουν άλλες μορφές θεσμικής αναποτελεσματικότητας, όπως αναποτελεσματική γραφειοκρατία και αδύναμα νομοθετικά και δικαστικά συστήματα. Αυτά τα προβλήματα μπορούν να μετριαστούν με τη συμπερίληψη μεταβλητών όπως ο δείκτης πολιτικών δικαιωμάτων Gastil και το αρχικό κατά κεφαλήν εισόδημα για την καταγραφή των θεσμικών χαρακτηριστικών των χωρών.

δ. Συσχετισμός Παγκόσμιου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας και Διαφθοράς

Αναλύοντας τα δεδομένα ανταγωνιστικότητας από τις εκθέσεις παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας και τα δεδομένα σχετικά με τη διαφθορά⁴², διαφαίνεται η ύπαρξη ισχυρής θετικής σύνδεσης μεταξύ αυτών των δύο δεικτών. Από την ανάλυση παρατηρείται ότι οι χώρες που εκτιμούνται ότι έχουν ισχυρή ανταγωνιστικότητα θεωρούνται πιο διεφθαρμένες από τις πιο ανταγωνιστικές χώρες. Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει ισχυρή σύνδεση μεταξύ GCI και CPI όπου η παραλλαγή της μεταβλητής GCI εξηγεί το 74,3% της διακύμανσης CPI. Συμπερασματικά, το βιοτικό επίπεδο, το ποσοστό απασχόλησης, η παραγωγικότητα, η εμπορική ισορροπία, η εθνική ελκυστικότητα, η ευελιξία και η ικανότητα διατήρησης της ανάπτυξης

⁴¹ Mo, Hung Pak "Corruption and Economic Growth" Hong Kong Baptist University, School of Business, 2000 <https://projects.iq.harvard.edu/files/gov2126/files/sdarticle-3.pdf>

⁴² Ulman, Roxana "The Impact of the National Competitiveness on the Perception of Corruption", Procedia Economics and Finance, 2013 https://www.researchgate.net/publication/264974572_The_Impact_of_the_National_Competitiveness_on_the_Perception_of_Corruption/link/550abb240cf290bdc11000fd/download

που καθορίζουν την έννοια της ανταγωνιστικότητας είναι άμεσοι καθοριστικοί παράγοντες της αντίληψης της διαφθοράς .

Η ανταγωνιστικότητα δημιουργείται και αναπτύσσεται από τις δράσεις Θεσμών, πολιτικών και δημόσιων επενδύσεων που κατευθύνουν την εξέλιξη της συνολικής οικονομίας. Αυτό σημαίνει ότι το βιοτικό επίπεδο, το ποσοστό απασχόλησης, η παραγωγικότητα, η εμπορική ισορροπία, η εθνική ελκυστικότητα, η ικανότητα αντικειμενικής εφαρμογής, η ευελιξία και η ικανότητα διατήρησης της ανάπτυξης που ορίζουν την έννοια της εθνικής ανταγωνιστικότητας επηρεάζουν τον τρόπο αντίληψης των δράσεων και τις στρατηγικές συμπεριφορές των δημόσιων Θεσμών.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διαφθορά γίνεται αντιληπτή λαμβάνοντας υπόψη τα οικονομικά αποτελέσματα και την εθνική ευημερία των χωρών. Η πτυχή της διαφθοράς, όταν συζητείται η εικόνα μιας χώρας, καθίσταται σημαντική επειδή η κατάσταση της χώρας βλάπτεται εάν η διαφθορά είναι αναπόσπαστο μέρος της επικρατούσας κουλτούρας επιχειρηματικής δραστηριότητας. Αυτό αποθαρρύνει τις επενδύσεις επειδή οι πιθανοί επενδυτές έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν την τοποθεσία της επιχείρησής τους. Έτσι, η αντιληπτή εικόνα της ορθής πρακτικής των δημόσιων θεσμικών οργάνων σε μια χώρα σχετίζεται με την εθνική της ανταγωνιστικότητα, ιδέα που υπογραμμίζει την ανάγκη βελτίωσης του επιπέδου της ανταγωνιστικότητάς της.

Στις εθνικές οικονομίες, τα δημόσια αγαθά πολλαπλασιάζονται και ενισχύεται η σημασία τους στο οικονομικό περιβάλλον. Τα τοπικά, εθνικά και παγκόσμια προγράμματα για τον έλεγχο των ασθενειών, για την καταπολέμηση της ρύπανσης και της βίας, της ενίσχυσης των δικαστικών, νομισματικών και περιβαλλοντικών κανονισμών, της καλής ποιότητας διακυβέρνησης, της ατομικής και συλλογικής ασφάλειας, των δράσεων που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα (νομοθεσία, πλαίσιο-συνθήκες ,

οικονομική πολιτική) αντιπροσωπεύουν σημαντικές κατηγορίες δημόσιων αγαθών.

Τα γραφικά απεικονίζουν τη σχέση μεταξύ της αντίληψης της διαφθοράς, που μετράται από τον Δείκτη Αντιλήψεων Διαφθοράς, και της εθνικής ανταγωνιστικότητας της Βουλγαρίας, που μετράται από τον Παγκόσμιο Δείκτη Ανταγωνιστικότητας. Αποκαλύπτεται μια θετική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, πράγμα που σημαίνει ότι κατά μέσο όρο η διαφθορά σχετίζεται με τα επίπεδα της εθνικής ανταγωνιστικότητας. Από το γράφημα φαίνεται ότι η Βουλγαρία έχει βαθμολογία από 29 (με αναγωγή) έως 44 στο δείκτη CPI και βαθμολογία 56 έως 63.5 στο δείκτη GCI. Αυτό σημαίνει ότι η Βουλγαρία κατατάσσεται 73 σε 179 χώρες από άποψη βαθμολογίας στο δείκτη GCI, δηλαδή είναι μια μεσαία διεφθαρμένη χώρα. Επίσης, τοποθετείται σε μεσαία προς τα άνω θέση σε εθνικό επίπεδο ανταγωνιστικότητας κατέχοντας την 48 θέση μεταξύ 142 κρατών (στοιχεία 2019).

Κατόπιν των ανωτέρω θεωρείται ότι υφίσταται μια καθοριστική σχέση μεταξύ της αντίληψης της διαφθοράς και της ανταγωνιστικότητας της Βουλγαρίας. Μόλις τα οικονομικά αποτελέσματα είναι θετικά και ικανοποιητικά, όπως συμβαίνει με την αύξηση του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια, η αντίληψη της διαφθοράς βελτιώνεται.

ε. Συσχετισμός Οικονομικής Ελευθερίας και ΑΕΠ

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες⁴³, έχουν πραγματοποιηθεί πολυάριθμες μελέτες για τη διερεύνηση του αντίκτυπου της οικονομικής ελευθερίας στην οικονομική ανάπτυξη. Οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες διαπιστώνουν ότι υπάρχει ισχυρός, θετικός αντίκτυπος της οικονομικής ελευθερίας στον

⁴³ Cebula, Richard "The impact of economic freedom on per capita real GDP: A study of OECD nations", Journal of Regional Analysis and Policy, 2013, σελ 34-41 https://www.researchgate.net/publication/255970025_The_impact_of_economic_freedom_on_per_capita_real_GDP_A_study_of_OECD_nations

ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Οι πλέον πρόσφατες μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η οικονομική ελευθερία είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην οικονομική ανάπτυξη, ανεξάρτητα από το βασικό θεωρητικό πλαίσιο εργασίας. Αυτή η γενίκευση βασίζεται προφανώς στο επιχείρημα ότι η αυξημένη οικονομική ελευθερία αυξάνει την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας μέσω κινήτρων και άλλων μέσων και ως εκ τούτου δημιουργεί υψηλότερη ανάπτυξη.

Ο θετικός αντίκτυπος της οικονομικής ελευθερίας εξετάζει το σύνολο των δεικτών οικονομικής ελευθερίας. Το κατά κεφαλήν εισόδημα αναμένεται να είναι μια αυξανόμενη συνάρτηση καθεμιάς από αυτές τις δέκα ατομικές οικονομικές ελευθερίες. Ο δείκτης φορολογικής ελευθερίας (FF) αντικατοπτρίζει την ελευθερία των ατόμων και των επιχειρήσεων να διατηρούν και να ελέγχουν το εισόδημα και τον πλούτο τους για δική τους χρήση / όφελος. Η δημοσιονομική ελευθερία σχετίζεται με τα επιπρόσθετα κόστη που καταρτίζονται από την κεντρική φορολογική διοίκηση : όσο χαμηλότερη είναι αυτή η επιβάρυνση, τόσο υψηλότερη είναι η αξία του FF. Από τεχνικής απόψεως, η φορολογική ελευθερία εμπεριέχει ελευθερία προερχόμενη τόσο από τη φορολογική επιβάρυνση όσο και προς τον υψηλότερο συντελεστή φόρου εισοδήματος. Η βασική ιδέα είναι ότι η υψηλότερη φορολογία δεν επηρεάζει μόνο την ικανότητα των ατόμων και των επιχειρήσεων να επιδιώκουν τους στόχους τους στην αγορά, αλλά μπορεί επίσης να μειώσει το κίνητρο για εργασία, αποταμίευση, επένδυση ή ανάληψη κινδύνου.

Ο δείκτης επιχειρηματικής ελευθερίας, BF, αντικατοπτρίζει το δικαίωμα και την ικανότητα του μεμονωμένου ατόμου να διεξάγει ελεύθερα επιχειρηματικές δραστηριότητες. Υποστηρίζεται ότι οι επαχθείς και περιττοί κανονισμοί είναι τα πιο συνηθισμένα εμπόδια στην ελεύθερη συμπεριφορά των επιχειρηματικών προσπαθειών, και μάλιστα είναι μια μορφή φορολογίας που δυσκολεύει τους επιχειρηματίες να παράγουν αγαθά και υπηρεσίες.

Ο δείκτης εμπορικής ελευθερίας TF, αντικατοπτρίζει τη δυνατότητα ενός οικονομικού συστήματος στις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών από άλλα έθνη και την ικανότητα των πολιτών να αλληλεπιδρούν ελεύθερα ως αγοραστές και πωλητές στην παγκόσμια αγορά. Τα κυβερνητικά εμπόδια για την ελεύθερη ροή τέτοιων εμπορικών συναλλαγών (μέσω της φορολογίας των εισαγωγών ή / και των εξαγωγών, απαγορεύσεις, ποσοτώσεις κ.λπ.) έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ικανότητα των ατόμων και των επιχειρήσεων να επιδιώκουν συγκεκριμένους οικονομικούς στόχους.

Ο δείκτης νομισματικής ελευθερίας, MF, είναι δείκτης σταθερού νομίσματος και τιμών που καθορίζονται από την αγορά. Ένας υψηλός βαθμός νομισματικής ελευθερίας χαρακτηρίζεται από μια ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα και πολιτικές που προωθούν τον χαμηλό πληθωρισμό και την απουσία ελέγχων τιμών.

Ο δείκτης ελευθερίας επενδύσεων, IF, είναι μεγαλύτερος σε ένα κράτος με λιγότερους περιορισμούς στην ξένη επένδυση, περιορισμούς που τείνουν να περιορίζουν τις εισροές και εκροές κεφαλαίου και που εμποδίζουν την ικανότητα του κεφαλαίου για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη χρήση του. Σχεδόν όλα τα κράτη επιβάλλουν κάποια μορφή εποπτείας στα τραπεζικά ιδρύματα και στους παρόχους άλλων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των αγορών μετοχών.

Ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας (FINF) αποτυπώνει τον βαθμό στον οποίο ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι απαλλαγμένος από υπερβολικές ρυθμίσεις. Τα κατοχυρωμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας παρέχουν στους πολίτες την εμπιστοσύνη για συμμετοχή σε επιχειρηματικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων εμπορικών δραστηριοτήτων, αποταμίευσης και επενδύσεων. Η ικανότητα συσσώρευσης ιδιοκτησίας (κινητής ή ακίνητης) είναι το πρωταρχικό κίνητρο σε μια οικονομία της αγοράς. Ένας «κανόνας

δικαίου» που προστατεύει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας είναι ζωτικής σημασίας για μια αποτελεσματική οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Όσο μεγαλύτερη είναι η προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας βάσει του κράτους δικαίου, τόσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης ελευθερίας ιδιοκτησίας.

Η ελευθερία από το δείκτη διαφθοράς, το CORRF, δείχνει τον βαθμό στον οποίο μια οικονομία είναι απαλλαγμένη από κάθε μορφή διαφθοράς όπως η δωροδοκία, ο εκβιασμός, η υπεξαίρεση και η δωροδοκία. Η πολιτική διαφθορά επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της αγοράς.

Ο δείκτης εργασιακής ελευθερίας, LF, είναι ένας σύνθετος δείκτης και μετρά την ικανότητα τόσο των εργαζομένων όσο και των επιχειρήσεων να αλληλεπιδρούν ελεύθερα χωρίς περιορισμούς που επιβάλλονται από την κυβέρνηση. Όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός της εργασιακής ελευθερίας σε μια οικονομία, τόσο πιο αποτελεσματική και παραγωγική είναι αυτή η οικονομία.

Αναφορικά με τις χώρες του ΟΟΣΑ, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η Βουλγαρία, μετρήθηκε αποτελεσματικά ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτελεί αυξανόμενη συνάρτηση της επιχειρηματικής ελευθερίας, της πάταξης της διαφθοράς, της επενδυτικής ελευθερίας, της νομισματικής ελευθερίας, της ελευθερίας εμπορίου και ελευθερίας επιλογής δικαιωμάτων ιδιοκτησίας. Αντιθέτως, φαίνεται ότι η οικονομική ελευθερία και η εργασιακή ελευθερία, καθώς και πιθανώς και η φορολογική ελευθερία, δεν διαδραματίζουν μείζονα ρόλο στον καθορισμό του επιπέδου του κατά κεφαλήν πραγματικού εισοδήματος στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Η οικονομική ελευθερία αναπτύσσεται ραγδαία στη Βουλγαρία. Η βαθμολογία της χώρας είναι 70,2 (σε κλίμακα 0-100), καθιστώντας την οικονομία της την 36η πιο ελεύθερη από τις 180 χώρες.

Η βαθμολογία της Βουλγαρίας έχει αυξηθεί συνολικά σχεδόν οκτώ βαθμούς κατά την τελευταία δεκαετία, καθιστώντας την μία από τις πιο βελτιωμένες χώρες του δείκτη. Στην έκθεση του 2020 εντάχθηκε στις τάξεις των χωρών που χαρακτηρίζονται «ως επί το πλείστον ελεύθερες».

Συναφώς επισημαίνεται ότι οι πολίτες «ελεύθερων» ή «κυρίως ελεύθερων» χωρών απολαμβάνουν εισοδήματα που είναι υπερδιπλάσια του παγκόσμιου μέσου όρου και περισσότερο από πέντε φορές υψηλότερα από ό, τι στις «καταπιεσμένες» οικονομίες.

Η διευρυμένη οικονομική ελευθερία έχει συμβάλει στο διπλασιασμό του ΑΕΠ της χώρας από το 1995 έως και σήμερα. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ αυξήθηκε στα 65,13(2018) δισεκατομμύρια δολάρια από 20,63 (1990), αύξηση 215,7%, ενώ ο Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας αυξήθηκε από 48,6 (1996) σε 70,2 (2020), αύξηση 44,4%.

Κρίνεται ότι προς όφελος της Βουλγαρίας είναι να επιδιώξει τη βελτίωση της βαθμολογίας στον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας. Για να το κάνει αυτό, η κυβέρνηση θα πρέπει να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις που θα αντιμετωπίζουν τις πρόσθετες ελλείψεις που αντικατοπτρίζονται στις χαμηλές βαθμολογίες της χώρας όσον αφορά τη δικαστική αποτελεσματικότητα και την διαφάνεια των κυβερνητικών επιλογών.

Επιπλέον, η Βουλγαρία έχει μια από τις χαμηλότερες βαθμολογίες στην Ευρώπη στον Δείκτη Αντιλήψεων Διαφθοράς. Η Transparency International αναφέρει επίμονα και ανεπιθύμητα προβλήματα που περιλαμβάνουν έλλειψη ομοιόμορφων πολιτικών κατά της διαφθοράς και μη διαφανείς διορισμούς σε κρίσιμους θεσμούς.

στ. Συσχετισμός Easy of Doing Business και ΑΕΠ

Κύριο μέλημα των μελετητών και των οικονομικών οργανισμών είναι να περιγράψουν το καλύτερο πλαίσιο για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Ένα πλαίσιο αποτελεί η καταγραφή ορισμένων πτυχών της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών : το χρηματοοικονομικό σύστημα, η δυναμική των μικρών επιχειρήσεων ή η πρόσβασή τους στη χρηματοδότηση.

Ο Δείκτης Doing Business και η Παγκόσμια Κατάταξη Ανταγωνιστικότητας είναι παραδείγματα προσπαθειών για την παραγωγή δεικτών αυτού του είδους που δεν παρέχουν μόνο πληροφορίες για την κάθε χώρα αλλά παρακολουθούν και την εξέλιξή της από το ένα έτος στο άλλο.

Η ισχυρή διασύνδεση μεταξύ της βελτίωσης του νομοθετικού πλαισίου και της οικονομικής ανάπτυξης έχει διατυπωθεί από τις αρχές του 20ου αιώνα. Αυτή η υπόθεση βασίζεται στην εισαγωγή καλύτερων ρυθμιστικών πολιτικών, κοινών στην Ευρώπη.

Ο δείκτης DB αποτελείται από έναν κύριο δείκτη - ευκολία επιχειρηματικής δραστηριότητας - που αποτελεί συνάρτηση δέκα υποδεικτών: έναρξη μιας επιχείρησης, κατασκευαστικές άδειες, ηλεκτροδότηση, εγγραφή ακινήτων, λήψη πιστώσεων, προστασία των μειονοτικών επενδυτών, πληρωμή φόρων, διασυνοριακές συναλλαγές και δικαστικές επεμβάσεις.

Σύμφωνα με τις πλέον έγκριτες μελέτες⁴⁴, οι παράγοντες που σχετίζονται με το υψηλότερο ΑΕΠ συνδέονται κυρίως με ρυθμιστικά ζητήματα (γραφειοκρατία). Επίσης, καθιερώνονται πλέον δύο σημαντικοί προσανατολισμοί στο σχεδιασμό των δημόσιων πολιτικών που ενισχύουν την

⁴⁴ Panela, Daniela "The doing business ranking and the GDP. A qualitative study", v.115, 2020, σελ.435-442 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296319307428>

αύξηση του ΑΕΠ μέσω της ευκολίας επιχειρηματικής δραστηριότητας. Πρώτον, είναι απαραίτητο να επικεντρωθούμε στις πολιτικές της γραφειοκρατίας και συνεπώς να αναπτύξουμε καλύτερες κανονιστικές πρωτοβουλίες. Δεύτερον, καθώς οι κυρίαρχες τάσεις εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου, υπάρχουν τρόποι για την εφαρμογή πιο ισχυρών ρυθμιστικών πρωτοβουλιών.

Για τις ανάγκες της παρούσας ελήφθησαν δεδομένα μεταξύ των ετών 2008 και 2018. Συγκεκριμένα ο Δείκτης DB μεταβλήθηκε από το 42,5(2008) σε 57(2010), 56,5(2012), 36,5(2014), 39(2016) και 59(2018) καταγράφοντας σημαντικότερη πτώση κατά την μεγάλη οικονομική κρίση (2012 - 2016). Ο δείκτης υποχώρησε κατά 14,15% από το 2008 έως το 2014 πριν αυξηθεί ραγδαία κατά 61,7% από το 2014 έως το 2018. Αντίστοιχα το ΑΕΠ διαμορφώθηκε στα 54,41 δις δολάρια (2008) στα 50,61(2010), 53,9(2012), 56,81(2014), 53,34(2016) και 65,13(2018). Παρατηρείται, λοιπόν, μια σταθεροποίηση του ΑΕΠ από το 2008 έως το 2016, και στη συνέχεια μια απότομη αύξηση του κατά 22% τα έτη 2016-2018.

Κατόπιν των ανωτέρω δεν δύναται με ασφάλεια να εξαχθούν ορθά συμπεράσματα για ισχυρή διασύνδεση των δύο δεικτών παρά μόνο μια γενική παρατήρηση ότι σε ακραίες μεταβολές η αυξητική ή μειωμένη πορεία του ΑΕΠ ακολουθεί αυτή του δείκτη DB.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το σύγχρονο κράτος της Βουλγαρίας ιδρύθηκε με το Σύνταγμα του 1991. Έκτοτε, η χώρα εισήλθε σε μία μεταβατική περίοδο προσαρμογής από τον συγκεντρωτικό τρόπο παραγωγής στην ελεύθερη αγορά.

Δύναται μετά βεβαιότητας να τονισθεί ότι κατά το αρχικό στάδιο της οικονομικής μετάβασης η Βουλγαρία ανασχηματίστηκε απότομα βιώνοντας μια βαθιά ύφεση. Το 1997 το πραγματικό επίπεδο του ΑΕΠ αντιπροσώπευε το 69% του επιπέδου του 1990 σε σύγκριση με 88% το 1991, ενώ το ποσοστό ανεργίας ήταν περίπου 14%⁴⁵.

Οι αρχικές συνθήκες ήταν δυσμενείς καθώς η χώρα δεν είχε ανεπτυγμένους δημοκρατικούς θεσμούς και δεν λειτουργούσε με όρους ελεύθερης αγοράς. Μεταξύ όλων των μεταβατικών οικονομιών, η Βουλγαρία είχε την υψηλότερη εξάρτηση από το εμπόριο με τις πρώην οικονομίες COMECON που σημαίνει ότι το εξωτερικό εμπόριο της κατέρρευσε μετά την κατάργηση του κεντρικού σχεδιασμού.

Ο συνδυασμός των αρχικών δυσμενών πολιτικοοικονομικών συνθηκών, ασθενών Θεσμών και μακροοικονομικών ανισορροπιών συνέβαλε στην πολιτική κρίση του 1996-97 που χαρακτηρίζεται τόσο από υπερπληθωρισμό όσο και από μια βαριά ύφεση.

Τον Ιούλιο του 1997, θεσπίστηκε ένα καθεστώς νομισματικού συμβουλίου με στόχο τη νομισματική σταθερότητα και μακροοικονομική ενοποίηση. Οι προτάσεις του Συμβουλίου εστιάστηκαν στα κάτωθι αντικείμενα:

⁴⁵ Economist Intelligence Unit (EIU), *Country Profiles και Country Reports*, Βουλγαρία 1996, 1997, 1998 και 1999.

1. Αποπληθωρισμός της οικονομίας.
2. Δημοσιονομική Ενοποίηση
3. Μείωση Δημόσιου Χρέους, κυρίως μέσω του εξορθολογισμού του εσωτερικού δημόσιου χρέους.

Η μακροοικονομική ενοποίηση συνέβαλε στην επίτευξη ισχυρής αύξησης του ΑΕΠ το οποίο αυξήθηκε από \$14,94 δις το 1998 σε \$54,41 δις το 2008 ή αύξηση κατά 264,2%.

Από την είσοδο της στην ΕΕ παρουσιάζεται διαρκής θετική μεταβολή των οικονομικών συνθηκών. Η οικονομική κρίση που προέκυψε αιφνιδίως το 2008 επηρέασε δυσμενώς την οικονομική ανάπτυξη της χώρα, μόνον όμως βραχυπρόθεσμα. Η συνεχής βελτίωση του οικονομικού κλίματος από το 1995 προσέλκυσε άμεσες ξένες επενδύσεις στη χώρα. Η Βουλγαρία αποτελεί έκτοτε ένα νέο πεδίο επενδύσεων, λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής, της ελευθερίας κινήσεων και της προσαρμογής της φορολογικής νομοθεσίας.

Η πλήρης σύγκλιση της Βουλγαρίας με το μέσο βιοτικό επίπεδο της ΕΕ μπορεί να διαρκέσει χρόνια. Το τρέχον κατά κεφαλήν ΑΕΠ, προσαρμοσμένο στα πρότυπα αγοραστικής δύναμης, είναι το μισό του μέσου όρου στην ΕΕ. Η μείωση του χάσματος στο βιοτικό επίπεδο θα απαιτήσει την εντατικοποίηση των μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται για την οικοδόμηση βιώσιμης οικονομίας της αγοράς. Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που καθιστούν τη Βουλγαρία έναν σχετικά ελκυστικό επενδυτικό προορισμό, όπως η ένταξη στην ΕΕ, η μακροοικονομική σταθερότητα, ένα ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς, μια σχετικά διαφορετική οικονομία και η στρατηγική θέση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ωστόσο, η απουσία κατάλληλων κινήτρων για τον ιδιωτικό τομέα οδήγησε σε επιβράδυνση τη σύγκλιση. Παρόλο που η χώρα είναι μέλος της

Ευρωπαϊκής Ένωσης από το 2007, εξακολουθεί να υστερεί ώστε να χαρακτηριστεί μια βιώσιμη οικονομία η οποία ορίζεται ως ανταγωνιστική και άριστα οργανωμένη, χωρίς περιορισμούς.

Οι προοπτικές ανάπτυξης της Βουλγαρίας παραμένουν ευνοϊκές, αλλά υπάρχει περιθώριο για περαιτέρω ενίσχυση της συνολικής ανθεκτικότητας και ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της. Ωστόσο, η Βουλγαρία εξακολουθεί να έχει ένα από τα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας και εισοδηματικής ανισότητας. Απαιτούνται ευρείες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και πρόσθετες επενδύσεις για την ενίσχυση της παραγωγικότητας και την επίτευξη βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Η βελτίωση της ποιότητας των Θεσμών, η καταπολέμηση της διαφθοράς και η ανάπτυξη ευνοϊκού επιχειρηματικού κλίματος είναι σημαντικές για τη μελλοντική ανάπτυξη.

Ανασταλτικός παράγων και οπισθέλκουσας δύναμη της ανωτέρω αποκτηθείσα δυναμικής αποτελούν τα φαινόμενα διαφθοράς, ολιγαρχισμού και οικογενειοκρατίας της οικονομικής ζωής καθώς, ενώ οι πλατιές λαϊκές μάζες βρίσκονταν σε συνθήκες απόλυτης ένδειας, η κρατική περιουσία ανακατανεμήθηκε μέσω αδιαφανών ιδιωτικοποιήσεων - διαδικασιών. Η προαναφερθείσα πολιτική ακάθεκτα συνεχίζει να υποσκάπτει τις προσπάθειες ανάδειξης της δικαιοσύνης και διαφάνειας σε κεντρικό πυλώνα των δημοκρατικών ελεύθερων οικονομιών.

Ο δυνητικός ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ έχει ενισχυθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά δεν επαρκεί για να εξασφαλιστεί μια ταχεία διαδικασία σύγκλισης με την ΕΕ. Οι ανεπαρκείς επενδύσεις εμποδίζουν τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Αν και οι επενδύσεις αυξάνονται, το μερίδιό τους στο ΑΕΠ παραμένει χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, καθυστερώντας τη διαδικασία σύγκλισης. Οι βελτιώσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος θα μπορούσαν να στηρίξουν τις επενδύσεις.

Η Βουλγαρία έχει σημειώσει κάποια πρόοδο στην αντιμετώπιση των συστάσεων της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2019. Συγκριτικά, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος στα κάτωθι:

1. Αναβάθμιση του πλαισίου εταιρικής διακυβέρνησης των κρατικών επιχειρήσεων σύμφωνα με τις διεθνείς ορθές πρακτικές.
2. Ενίσχυση της εποπτείας του τραπεζικού τομέα.
3. Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος.
4. Διασφάλιση αποτελεσματικής εποπτείας και επιβολής του πλαισίου κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.
5. Εστίαση της οικονομικής πολιτικής που σχετίζεται με τις επενδύσεις στην έρευνα και την καινοτομία, στις μεταφορές, στην διανομή νερού.
6. Βελτίωση της ποιότητας, της συνάφειας της αγοράς εργασίας και της συμμετοχής στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, ιδίως για τους Ρομά και άλλες μειονεκτούσες ομάδες.

Όσον αφορά τους εθνικούς στόχους στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», τα στοιχεία για τα άτομα που κινδυνεύουν από τη φτώχεια, την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και τη συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν βελτιωθεί. Ωστόσο, πρέπει να γίνουν περισσότερα για την επίτευξη των εθνικά καθορισμένων στόχων. Η Βουλγαρία υπολείπεται ακόμη για την επίτευξη των στόχων της για τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Τα κύρια ευρήματα της παρούσας εργασίας που σχετίζονται με την αξιολόγηση της μεταβατικής διαδικασίας της Βουλγαρίας, είναι τα εξής:

1. Η αγορά εργασίας βελτιώθηκε, υποστηριζόμενη από σταθερή οικονομική ανάπτυξη. Το ποσοστό απασχόλησης έφτασε το 72,4% το 2018, ενώ το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σε 5,2%. Ωστόσο, οι περιφερειακές ανισότητες παραμένουν υψηλές. Ορισμένες ομάδες εξακολουθούν να δυσκολεύονται να βρουν εργασία, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά, των νέων και των ανθρώπων που ζουν σε αγροτικές περιοχές.

2. Η ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος εξακολουθεί να είναι υποβαθμισμένη, παρά τις συνεχιζόμενες μεταρρυθμίσεις. Αυτό θέτει προκλήσεις για μειονεκτούσες ομάδες, όπως Ρομά και παιδιά σε αγροτικές περιοχές ή σε ευάλωτες καταστάσεις. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ακόμη κάτω από τον στόχο «Ευρώπη 2020» και η παροχή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ευθυγραμμίζεται μόνο εν μέρει με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Το ποσοστό συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων είναι ένα από τα χαμηλότερα στην ΕΕ.

3. Οι κοινωνικές προκλήσεις παραμένουν σημαντικές και το μερίδιο του πληθυσμού που κινδυνεύει από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλό. Το ποσοστό φτώχειας στην εργασία παραμένει ανησυχητικό, ιδίως για τους νέους και τους χαμηλά ειδικευμένους εργαζόμενους. Η εισοδηματική ανισότητα είναι η υψηλότερη στην ΕΕ, επηρεασμένη από τα χαμηλά επίπεδα του ελάχιστου εισοδήματος και των συντάξεων γήρατος. Η επάρκεια και η κάλυψη του ελάχιστου εισοδήματος παραμένουν ανεπαρκείς, παρά τις τροποποιήσεις στο επίδομα για την υποστήριξη θέρμανσης σπιτιού. Η μεταρρύθμιση των κοινωνικών υπηρεσιών έχει αναβληθεί περαιτέρω.

4. Η δυνατότητα έρευνας και καινοτομίας για την υποστήριξη της παραγωγικότητας παραμένει ανεκμετάλλευτη. Το χαμηλό επίπεδο δημόσιων και επιχειρηματικών επενδύσεων, το αναποτελεσματικό και κατακερματισμένο ερευνητικό σύστημα και οι αδύναμοι επιστημονικοί-επιχειρηματικοί δεσμοί παραμένουν βασικά εμπόδια για μια οικονομία προσανατολισμένη στην καινοτομία.

5. Η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της θεσμικής ποιότητας παραμένει μια πρόκληση. Οι μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης προχωρούν αργά και δεν έχουν οδηγήσει σε σημαντική βελτίωση στο επιχειρηματικό περιβάλλον. Υπάρχει έλλειψη αποτελεσματικού συντονισμού μεταξύ των υπευθύνων χάραξης πολιτικής για τις δημόσιες συμβάσεις. Η χρήση της ηλεκτρονικής πλατφόρμας, η οποία μπορεί να αυξήσει τη διαφάνεια των δημοσίων προσφορών, παραμένει περιορισμένη. Οι συχνές αλλαγές στη νομοθεσία συνεχίζουν να δημιουργούν αβεβαιότητα στις κανονιστικές ρυθμίσεις και αποτελούν ένα από τα κύρια εμπόδια στις επενδύσεις.

6. Οι προκλήσεις συνεχίζονται στον αγώνα κατά της διαφθοράς. Ενώ οι μεταρρυθμίσεις θα χρειαστούν χρόνο για να δείξουν αποτελέσματα, η Βουλγαρία εξακολουθεί να στερείται αξιόπιστου ποινικού ιστορικού συγκεκριμένων αποτελεσμάτων σε υποθέσεις διαφθοράς υψηλού επιπέδου που θα βοηθήσουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης του κοινού. Εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένες προκλήσεις, ιδίως η διασφάλιση αποτελεσματικών ποινικών ερευνών, η εξισορρόπηση του φόρτου εργασίας μεταξύ των δικαστηρίων και ο εξορθολογισμός των τοπικών εισαγγελικών υπηρεσιών. Η Βουλγαρία έχει λάβει μέτρα για την ενίσχυση του πλαισίου κατά της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες με την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Κατόπιν των ανωτέρω, προκρίνονται τρεις δράσεις με τους οποίους κρίνεται ότι η χώρα θα συνεχίσει με επιτυχία την οικονομική ανάπτυξη της:

1. Μετασχηματισμός Δικαστικής Εξουσίας

Η παραπάνω δράση πολιτικής θα εξαλείψει συνθήκες οικογενειοκρατίας, ολιγαρχισμού και πρωτίστως θα συμβάλει στον μετασχηματισμό των αρχουσών τάξεων της Βουλγαρίας. Επιπλέον, άμεσα, θα βελτιώσει το επιχειρηματικό περιβάλλον της χώρας.

2. Περιφερειακή Ολοκλήρωση

Κρίνεται ότι η είσοδος της Βουλγαρίας σε περιφερειακούς οργανισμούς πολιτικής, οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης καθώς και η εμπάθунση της σε υφιστάμενες δομές συντελεί αφενός στην επιτάχυνση μετασχηματισμού της πολιτικής σκέψης των αρχουσών τάξεων και αφετέρου συμβάλει στην απλοποίηση και βελτιστοποίηση των εξαγωγικών δυνατοτήτων της χώρας.

3. Προαγωγή της Παιδείας

Η παιδεία, ως συντελεστής ισχύς των κρατών, συντελεί στην βελτίωση των δεξιοτήτων και δυνατοτήτων του πληθυσμού αυτών ικανοποιώντας πάγιο αίτημα των μαζών και των κυβερνήσεων για μεγιστοποίηση του παραγόμενου εισοδήματος. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας, κρίνεται ότι η βελτίωση της παρεχόμενης παιδείας αφενός θα έχει θετικό αντίκτυπο στην επιχειρηματικότητα αφετέρου, σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, θα αποτελέσει τον οδηγό για μετασχηματισμό της βουλγάρικης οικονομίας με βάση των δευτερογενή και τριτογενή τομέα και θα συντελέσει στην ομαλή προσαρμογή της χώρας στην 4η βιομηχανική εποχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανακοίνωση του Αντιπροέδρου Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων της ΕΕ, 2012.
2. Τσιμπλής, Χαρίλαος “Διερεύνηση των προοπτικών οικονομικής μεγέθυνσης των χωρών της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης μέσω της ανάλυσης των τρόπων σχηματισμού και συσσώρευσης του Κεφαλαίου”, ΠΑΜΑΚ, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, 2019.
3. Συλλογικό “Η πολιτική οικονομία της μετάβασης από τον κεντρικό σχεδιασμό στην οικονομία της αγοράς” Παπαζήση, 2009.
4. Dostaler, Gilles “Marx’s Theory of Value and the Transformation Problem: Some Lessons from a Debate”, Studies in Political Economy, no9, 1982.
5. Aristovnik, Aleksander "The Determinants & Excessiveness of Current Account Deficits in Eastern Europe and the Former Soviet Union" , University of Michigan, The William Davidson Institute, 2006.
6. ΔΝΤ "Transition Economies: An IMF Perspective on Progress and Prospects", 2009.
7. Karsten, Staehr, “Reforms and Economic Growth in Transition Economies: Complementarity, Sequencing and Speed”, The European Journal of Comparative Economics, Vol. 2, 2005.
8. ΔΝΤ “Focus on Transition Economies”.
9. World Bank “Focus on Transition Economies”.
10. ΕΤΑΑ, “Strategy for Bulgaria” 2008.
11. World Bank “Country Partnership Framework for Bulgaria”, 2016.

12. World Bank “Bulgaria and World Bank Group. Renew Partnership for Strengthening Institutions and Investing in People”, 2016.
13. United Nations Development Program “Human Development Reports”, 2020.
14. Transparency International Bulgaria “Corruption Perception Index 2019”.
15. Freedom House, Freedom in the World, 2020.
16. Economist Intelligence Unit (EIU), Country Profiles και Country Reports , Βουλγαρία 1996, 1997, 1998 και 1999.
17. World Bank “Doing Business. Measuring Business Regulations”, 2019.
18. Transparency International Bulgaria “Corruption Perception Index 2019”.
19. European Commission “Commission reports on progress in Bulgaria under the Cooperation and Verification Mechanism”, 2019.
20. World Bank “Worldwide Governance Indicators”, 2020.
21. Transparency International “The impact of corruption on growth and inequality”, 2014.
22. Mo, Hung Pak “Corruption and Economic Growth” Hong Kong Baptist University, School of Business, 2000.
23. Ulman, Roxana “The Impact of the National Competitiveness on the Perception of Corruption”, Procedia Economics and Finance, 2013.
24. Cebula, Richard “The impact of economic freedom on per capita real GDP: A study of OECD nations”, Journal of Regional Analysis and Policy, 2013.

25. Panela, Daniela "The doing business ranking and the GDP. A qualitative study", v.115, 2020.
26. Tsenova, Elka "Economic Development After the Changes in Bulgaria" University of Niš, 2015
27. Kanev, Georgi "Bulgarian Transition to Democracy - Why was it so Difficult". Aalborg University, 2016
28. Borissov, Boyko "The Bulgarian Transition towards Democracy and the Challenges of the New Perspective" Sage Journals, 2008
29. Alexandrova, Matilda "Entrepreneurship in a Transition Economy: The Impact of Environment on Entrepreneurial Orientation", University of National and World Economy, Sofia, 2004
30. Nikolova, Irena "Foreign Direct Investment And Economic Growth: The Case Of Bulgaria", New Bulgarian University, 2016
31. Pirimova, Vera "Opportunities for Innovation And Growth in the Bulgarian Economy" University of National and World Economy, Sofia, 2019
32. Zhelev, Paskal "Bulgaria's Export Competitiveness Before and After EU Accession", *Journal of Economics and Business*, XV-2012
33. Ivanova, Vania "Ecological Transformation in Bulgaria – New Challenges to the Businesses and the Government", *European Journal of Economics and Business Studies*, Vol 4-2018
34. Terziev, Venelin "Factors Influencing Employment and Unemployment Policies in Bulgaria", 6th International Conference on Education, Social Sciences and Humanities, 2019
35. Desislava, Nikolova "Privatization in Bulgaria: State Ownership Is Dead, Long Live State Ownership!" 4Liberty.eu, No7, 2017

36. Jones, Derek and Miller, Jeffrey “The Bulgarian Economy: Lessons from Reform During Early Transition” Routledge Revivals, 1997
37. Tomev, Lyuben “Innovative union practices in Central-Eastern Europe”, European Trade Union Institute, σελ 21-38, 2016
38. Petrov, Kamen “Trends in the Regional Development of Bulgaria” Trakia Journal of Sciences, Vol18-2020